

Patakfalvi - Czirják Ágnes

Nacionalista szubkultúra és közösségépítés – a Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom Erdélyben

Bevezető¹

2015. december elsején, a legfontosabb román nemzeti ünnep napján, a Szervezett Bűnözés- és Terrorelhárító Főosztály (DIICOT) emberei terrorvádval őrizetbe vették a Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom kézdivásárhelyi vezetőjét, Beke Istvánt. A vád szerint ezen a napon robbantotta volna fel a kézdivásárhelyi főtérrre tervezett házi készítésű robbanószerkezetét, hogy ezzel megzavarja az ott felvonuló ünneplőket – a helyi románság képviselői mellett az ünnepségre más településekről odaszállított közönséget, valamint a román szélsőjobboldali szervezet, a *Noua Dreaptă* (Új Jobboldal) felvonuló tagjait. Később Beke István egyik társát, az adott időpontban még franciaországi vendégmunkán levő Szócs Zoltánt – a szervezet erdélyi vezetőjét – is őrizetbe vették a terrorcselekmény tervezésében való részvétel és felbujtás gyanújával.

A letartóztatás híre futótűzként terjedt úgy a román, mint a magyar médiában. Ez főleg két kontextuális elemnek volt köszönhető: egyrészt a román nemzeti ünnep ellentmondásossága² évi rendszerességgel generál etnikai feszültséget az erdélyi magyarság körében,

1 Szeretném megköszönni a kutatásom során nyújtott segítséget az interjúalanyaimnak, Sipos Zoltánnak, az *Atlátszó Erdély* munkatársának, valamint Zahorán Csabának és Bakk-Dávid Tímeának. A tanulmányomhoz fűzött kritikákat pedig külön köszönöm a Földes György által vezetett Társadalomelméleti Műhely tagjainak és az „Egymást-olvasó-kör” tagjainak.

2 A magyarországi románok képviselői 1918-ban ezen a napon mondták ki Gyulafehérváron Kelet-Magyarország románok által is lakott területeinek Romániához való csatlakozását. Kézdivásárhelyen többször fekete zászlókkal fejezte ki a helyi lakosság ellenállását az „állami provokációval” szemben, vagyis az ünneplő tömeg településre vezénylésével és a román szélsőjobb felvonulásával szemben.

másrészt az európai terrortámadások, főleg a két héttel azelőtti párizsi eset³ ágyazott meg az általános veszélyérzetnek. Az etnikai konfliktus és a terrorveszély diskurzusai a román médiában nemcsak a nyugati vagy közel-keleti eseteken keresztül termelődnek, hanem a közvélemény számára fontos Moldovai Köztársaság és Transznisztria viszonyának reprezentációin, valamint az ukrán–orosz konfliktusok mentén is. De idesorolhatjuk az 1989. decemberi fordulat rejtélyes terroristáit (lásd pl. Cesereanu 2004: 189–202), a székelyföldi „románüldözéseket” (Zahorán 2009) és a marosvásárhelyi „fekete március” konfliktusának diszkurzív reprezentációit (László és Novák 2012) is. Az utóbbiak közös elemét képezik az állam integritását veszélyeztető kisebbségi követelések, amelyek a román nyilvánosságban a Románia iránti lojalitás hiányának, valamint az időről időre feltörő magyar irredentizmusnak a képzeteit erősítik.

A terrorelhárító főosztály akcióját és a felhozott vádakhoz azonban a román média árnyaltabban kezelte, mint általában a magyar „nacionalizmussal” kapcsolatos veszélyek tematizálását. A hagyományosnak tekinthető, nemritkán összeesküvés-elméletekre emlékeztető vélemények mellett – mint például hogy a HVIM összejár a orosz és egyéb terrorista szervezetekkel, hogy Erdélyt visszafoglalja Magyarország számára – már az első cikkek között megjelentek a kétely, a szkepszis hangjai is. A várost hirtelen ellepték az újságírók, riportok készültek a helyi ortodox egyházi vezetőkkel és a román nyelvű lakosság egyéb képviselőivel, a megvádoltak szüleivel, rokonaival, barátaival. Az anyagok nagy része megpróbálta megérteni, hogy a román nemzetállami keretekben hogyan működhet egy „idegen nyelvű” város, milyen problémák merülnek fel az interetnikus kapcsolatokban, mit érzékel mindebből a helyi románság, és igaz-e az a sztereotípa, hogy a románokat annyira gyűlölik Székelyföldön, hogy még kenyert sem lehet venni, ha nem magyarul kéri a boltban. Később, a vádirat nyilvánosságra hozatalára, a román média számára egyre inkább érdektelenségbe fulladt „a székely terrorizmus”.

Bő két év után azonban – a vádak komolysága és a kezdeti médiafigyelem ellenére – még mindig nem látni tisztán a „terrorcselekmény” kapcsán. A román terrorelhárítás által őrizetbe vett két székelyföldi fiatalembert 2016 nyarán kiengedték a börtönből, 2017 áprilisában pedig az alkotmányos rend erőszakos megváltoztatására irányuló kísérlet helyett csupán pirotechnikai eszközökkel való visszaélésért ítélték el őket – mégpedig az előzetes letartóztatásban már letöltött időre (Székelyhon 2012). Az irredenta szervezkedés vádjá azonban továbbra is a székely kisváros és az egész régió fölött lebeg, miközben az ügyet övező kérdések közül számos megválaszolatlan maradt (Szócs 2017).

A helyi lakosság jó része ugyanakkor kezdettől fogva hitt a vármegyések ártatlanságában: már 2015 végén tömegesen vonultak az utcára Kézdivásárhelyen, de tüntettek Sepsiszentgyörgyön és további székelyföldi településeken is. A megmozdulások jelszavaivá váló szövegek a két fiatal ártatlanságát és az igazság feltárását követelték: „Igazságot Istiéknek!”, „Terroristák nem vagyunk, igazságot akarunk!”, „Szabadságot Istvánnak!”, „Szabadságot Zoltánnak!”, majd a rendszeressé váló tüntetéseken már sokan táblákkal vettek részt: „Terroristák nem vagyunk!”, „Igazság tárgyalást”, „Terroristák nem vagyunk, igazságot akarunk! Hazug korrupt hatalom, engedjétek szabadon!”, „Ébredjétek, székelyek!”.

3 2015. november 13-án Párizsban terrortámadás-sorozatot követtek el a város különböző pontjain. A terrortámadásban 120 ember vesztette életét és több mint 200-an sérültek meg.

1. ábra. Szolidaritási tüntetés az őrizetbe vett Beke István mellett.
Sepsiszentgyörgy, 2015. december

Forrás: Albert Levente fényképfelvétele

A helyi sajtó nyilvánossága, a politikusok beszédei, a tüntetések sorozatai rávilágítottak arra, hogy a HVIM tagjai ellen felhozott vádak a lakosság megalapozatlannak, a HVIM-et pedig tisztességes székel fiatalok szervezetének tartja. A következőkben a szervezet helyi beágyazottságát, működését és az erdélyi magyar politikai térben elfoglalt helyét fogom megvizsgálni. Habár úgy tűnik, a magyar radikalizmus és szélsőjobb gyakorta tematizált jelenség, és a 2015-ös eset rá is világított fontosságára és bonyolultságára, mégis egy alapos oknyomozó újságírói munkán kívül nem születtek elemzések a téma kapcsán. A terepmunka, a médiában megjelent (román és magyar) újságcikkek és a szakirodalom alapján két nagyobb kérdés rajzolódik ki: egyrészt a magyarországi és erdélyi radikális jobboldali hálózatok összefonódása, a kulturális transzferek kérdése, másrészt magának a szcénának a helyi beágyazottsága, viszonya az erdélyi magyar politikai szereplőkkel, a román állam képviselőivel⁴ és a román radikális szervezetekkel.

Terepkutatás és a téma keretezése

2015-ben több hónapot töltöttem Székelyföldön terepkutatás céljából, a székely zászló társadalomtörténetét tanulmányozva. Így jutottam el a Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom tagjaihoz, akik ugyan marginális pozíciót foglalnak el az erdélyi magyar politikai térképen, és számukat tekintve is kis mozgalomról van szó (körülbelül 50 állandó taggal), de ideológiai és identitáspolitikai szempontból karakteres megnyilvánulásai, a zászló performatív használata és tapasztalataik miatt fontos szereplői a kutatásomnak.

A HVIM tagjai aktívan részt vesznek az erdélyi magyar emlékezetpolitika alakításában, egyes helyszíneken pedig elismert közösségi és hiteles politikai szereplőként lépnek fel. Kézdivásárhelyen, a későbbi letartóztatások színhelyén, a szervezet tagjai rendszeresen

⁴ Itt olyan, a radikális szcéna kohéziójára, hétköznapi tapasztalatára és ideológiájának újratermelésére hatással levő szervezetekre gondolok, mint a rendőrség, a csendőrség és főleg a titkosszolgálatok. A későbbiekben bővebben szó esik majd azokról a tapasztalatokról, amelyeket a HVIM tagjai általában összegyűjtenek, és amelyek bizonyítják számukra a román állam magyarokkal szembeni elnyomását, a megfélemlítést stb.

kezdeményeznek megemlékezéseket, felvonulásokat, tevékenységeikkel (gyerektábor, gyerekfoglalkozások, idősek látogatása, karácsonyi ajándékozás stb.) a civil társadalom fontos alakjaivá váltak. A zászló kutatásának szempontjából azért volt számomra fontos felvenni a kapcsolatot a HVIM-mel, mert ugyan használják a kék-arany székely zászlót nyilvános akcióik során, ezzel elismerve a székelyföldi autonómiamozgalom melletti elkötelezettségüket, de ideológiailag fontosabb számukra a vörös-fekete, az úgynevezett „harci székely zászló”. Ez a szimbólum a székely etnikai és területi függetlenség melletti kiállást testesíti meg.

Ebben a tanulmányban a 2015 nyarán készült interjúkat használok, főleg azokat, amelyek a szubkulturális identitást, az elköteleződést és a szervezet működését érintik. A HVIM erdélyi vezetőjével készült beszélgetés a terepezés számára mérföldkőnek számított, mivel sok olyan ideológiai pontra és összefüggésre mutatott rá, melyek addig egyfajta vakfoltnak számítottak a kutatásomban, például a szervezet helyi beágyazottságával és a helyi szervezetekkel folytatott együttműködéssel kapcsolatban. Később közös kocsmázás során volt alkalmunk beszélgetni több résztvevővel, és számos történet került elő a tagok lehallgatásáról, megfélemlítéséről és időnkénti követéséről. A kocsmai beszélgetés mellett az Erdélyi Magyar Ifjak (EMI) 2015-ös táborában nyílt alkalmam több ízben is beszélgetni HVIM-tagokkal, itt készült egy interjú egy nagyváradi és egy egykori szatmárnémeti taggal, akik árnyalták a HVIM hálózatának Székelyföld-központúságát, és meséltek saját lokális (részben eltérő) tapasztalataikról.

A kézdívasárhelyi kapcsolatfelvételben két újságíró volt segítségemre, mindkettőjük készített már interjút a szervezet tagjaival. A kiegyensúlyozott és baráti hangulatú beszélgetések során kérdéseimre nyílt válaszokat kaptam a szervezet vezetőjétől, a későbbi beszélgetésekben azonban többször is éreztem, hogy nem igazán bíznak bennem. A szervezet stratégiájának azonban fontos része, hogy minél több információt, részletet közöljenek a nyilvánossággal, és ezzel védjék magukat az esetleges hatalmi visszaélésekkel szemben, ami később a terrorvád során hasznosnak bizonyult (időpontok, az elhangzott beszélgetések és a megszólalók tekintetében az ügyészégi bizonyítékok és a vádirat sok pontatlanságot tartalmazott).

A terepmunka rávilágított arra, hogy milyen szociokulturális hátterű fiatalokat rekrutál a szubkultúra, és milyen mélyen összefonódik ez a települések és általában a Székelyföld ellentmondásos viszonyaival. Alapvető tapasztalat a külföldi vendégmunka, aki pedig a munkanélküliség ellenére a családi hátterének köszönhetően a városban vagy a régióban tud maradni, családi vagy kisvállalkozóként működik. A vendégmunka és a vállalkozások tapasztalatai a tagokat megerősítik abbéli ideológiai hitükben, hogy a román állam strukturális problémái a székelyföldi régióban az etnikai dimenziókkal is kiegészülnek.

Másrészt azt is megmutatta, hogy a szervezetben a nők szerepe másodlagos, leginkább egy-egy tag barátnőjeként vesznek részt a tevékenységekben, és folyamatosan megmaradnak a tradicionális női szerepekben. A szervezet hierarchikus felépítése kizárja a nőket a vezetői pozíciókból – erre már testi „kondíciójuk” sem teszi őket alkalmassá, de a hatósági vegzálások során sem tudják bizonyítani „rátermettségüket”, mivel olyankor a hagyományos szerepeknek megfelelően háttérbe vonulnak. A szervezeten belül a gondoskodásban, a gyerekekkel való foglalkozásban, az online felületek kezelésében vagy szabadidős tevékenységek kivitelezésében vesznek részt.

A székelyföldi terepmunka során a helyi politikai és közéleti szereplőkkel is készültek interjúk, amelyek során folyamatosan reflektálni próbáltam a radikális jobboldal jelenlétére. Ezt több politikai vezető nehezményezte vagy próbálta bagatellizálni, „helyi vagányoknak”,

„csínytevőknek”, de komolytalan figuráknak állítva be a HVIM tagjait. Azonban a terrorvád és a két vezető letartóztatása nyomán megszerveződött tömeges szimpátiatüntetések a politikai szereplők jó részét is – alapvetően az RMDSZ-en kívül mindegyik, székely identitáspolitikával foglalkozó szervezetet – mozgósították. Habár egy kis létszámú politikai szubkultúráról beszélhetünk, akcióik, társadalmi gyakorlataik és a helyi, erdélyi, román állami és magyarországi szereplőkhöz fűződő viszonyaik jól szemléltetik a székelyföldi társadalmi változásokat.

A szakirodalom elég jól feltérképezte a magyarországi radikális jobboldal terjedésének gazdasági (Grajczjár és Tóth 2011) és strukturális magyarázatait (Halmi és Kalb 2011), a szélsőjobb iránti társadalmi keresletet (Krekó, Juhász és Molnár 2011), a politikai elkötelezettséget és egyéb értékrendbeli választások összefüggését (Karácsony és Róna 2010; Krekó, Juhász és Molnár 2014), a szélsőjobb transznacionális terjeszkedését (Mareš 2006; Dočekalová 2006), nyilvánosságát (Barkóczy 2010; Jeskó, Bakó és Tóth 2012; Malkovics 2013) és a nemzeti eszme szerepét a civil tevékenységekben (Zakariás 2014), az ideológia populáris kulturális keretezését (Feischmidt 2014; Feischmidt és Pulay 2014), illetve a csoport autenticitásának megfogalmazására alkalmas reprezentációk gyökerét (Glózer 2014). Az újnacionalizmus⁵ és ősmítoszok összefonódását és közönségük vizsgálatát több munka is tárgyalja, például Povedák István (2012) terepleírásai és Hubbes Lászlóval szerkesztett közös kötetük (2015), valamint Kolozsi Ádám történeti dimenzióba helyezett, újpogány közösséget vizsgáló dolgozata. Ezek a tanulmányok a kulturális termelés és fogyasztás kérdését érintették, de a kulturális fogyasztás mintáinak exportját, a kulturális transzfereket kevésbé tárgyalták. A határon túli radikális közösségek és magyarországi testvérszervezeteik viszonya ezekben a kutatásokban csak esetlegesen bukkan fel (lásd Feischmidt és Pulay 2014), annak ellenére, hogy a magyarországi újnacionalizmus egyik alappillére a történeti Magyarországgal kapcsolatos kulturális és politikai diskurzustermelés (Feischmidt 2014). Tanulmányom ebben a kontextusban vizsgálja az újnacionalizmus jelenségét a szubkultúra-kutatásokból ismert teoretikus fogalmak segítségével.

Az erdélyi magyar radikális szubkultúrák vagy jelenségek kutatása nem történt szisztematikusan. A töredezettség annak is köszönhető, hogy a radikalizmus diskurzusa a romániai kontextusban egy erősen magyarellenes beszédmód része volt. A politikai diskurzusokon túl román nyelven – a magyar nyelvterülethez hasonlóan – valóságos szubkultúra épült a na-

5 Az újnacionalizmus fogalmát Feischmidt Margit és szerzőtársai a következőképpen definiálják: „az újnacionalizmusra úgy tekintünk, mint a nacionalizmusnak a megváltozott társadalmi és politikai körülmények között, elsősorban a globalizáció és a transznacionális folyamatok hatására megjelenő, és nagymértékben az ezekre a folyamatokra válaszként születő formájára” (2014: 15), majd „nem állami, hanem politikai, civil és piaci keretek között létrejövő kulturális termékek és diszkurzív formák alakítják, amelyek elsajátítása a mindennapi praxis során történik meg” (2014: 20). Jelen elemzés keretét annyiban bonyolítja a terepmunka helyszíne (Székelyföld), hogy a kulturális termelés és a diszkurzív formák, amelyek a hétköznapi gyakorlatokban realizálódnak, jellemzően a magyarországi nyilvánosságban alakulnak. A magyarországi gyakorlatokat és diszkurzív elemeket – antiszemitizmus, cigányellenes attitűd – elsajátítják ugyan a székelyföldi szcénában, ellenben sokszor nehézséget okoz az adaptálásuk kulturális referenciák és megélt tapasztalatok nélkül (például a „cigánybűnözés” kapcsán – a romákkal való együttélés problémái eltérően jelennek meg Erdélyben és Magyarországon, és ezt a tapasztalati űrt metonímiával töltik be – a fogalmat többször hallottam a bukaresti román gazdasági és politikai elitre vonatkoztatva használni. Az újnacionalizmus elméleti keretének fontos eleme a lokális és általában a román hatalommal való folyamatos találkozás, konfliktus. Habár a hálózat Magyarország-központú, a jelentések és gyakorlatok a helyi viszonyokhoz adaptálódnak, a jelentések sokszor kifordulnak, mások pedig kevésbé reprezentálódnak.

cionalista témákra, kialakult egy sajátos niche média a maga autentikus szerzőivel⁶ és egyre gyarapodó kulturális termékekkel. Az idesorolható szövegek központi motívumai a magyar nacionalizmus, szeparatizmus és irredentizmus, valamint az egységes román nemzetállamot és az erdélyi románságot fenyegető „magyar veszély”. Szerzőik – többnyire újságírók, nacionalista politikusok és/vagy nyugállományú katonatisztek, illetve az állambiztonsági szolgálatok egykori munkatársai és „műkedvelő történészek” – rendszeresen nyúlnak a „múlthoz”. Jellemzően etnocentrikus beállítottságuk, a történelmi mítoszok és sztereotípiák reflektálatlan használata, valamint az összeesküvés-elméletekre emlékeztető megközelítések miatt e szövegek színvonala rendkívül kiegyensúlyozatlan.⁷ Bár ez az irodalom nem sorolható be a professzionális történet- és társadalomtudományok szakirodalmába, és inkább azok periferiáin helyezkedik el, de szakszerű tudományos munkák híján hatásuk jócskán túlterjed a román nacionalista szubkultúra határain.

Az első, 1989 után született magyar írás, amely politikai megnyilvánulásaiakon keresztül definiálta a „radikálisok”-at, az 1991-es Agyagfalvi Nagygyűlést⁸ elemezte (Magyari, Magyar-Vincze és Birtók 1992). A három szerző az RMDSZ-en belül megalakult egyik platform, a Székelyföldi Politikai Csoport dokumentumait, törekvéseit – a székelyföldi autonómia és a romániai magyar társnemzeti státusz kivívását – és az agyagfalvi ünnepség később széles körben általánossá váló dramaturgiáját mutatta be. Itt az ünnepség résztvevői a gyűlekezés aktusán keresztül politikai közösséggé formálódnak: a beszélő az egész közösséghez szól, annak nevében szólal fel, áll elő követelésekkel, és „nyilvánítja ki akaratát”. Ez az egyetlen olyan tanulmány, amely a helyi „radikális” követeléseket, a „radikalizmust” próbálja meg a pontos társadalmi kontextusban látni. Sajnálatos, hogy a szöveg kéziratban maradt, ugyanakkor egyes oknyomozó riportokon kívül (Sipos 2014) azóta sem találok olyan munkával, amely kritikai és elemző szellemben írna a radikális jobboldali hálózatok erdélyi/székelyföldi létrejöttének okairól, működéséről, politikai gyakorlatairól.⁹ Ilyen értelemben egyedülálló Borbély Zsolt Attila munkássága, aki egy a nemzeti radikális álláspontot megjelenítő narratívát állít szembe a fentebbi tanulmányéval (Borbély 2015).

A továbbiakban először azt nézem meg, hogyan ágyazódnak be a helyi radikális jobboldali szervezetek a romániai és erdélyi viszonyokba, és milyen gyakorlatokat sajátítanak el *szimbolikus politikai cselekvéseik során*. Ehhez azt a relacionális viszonyrendszerek által fenntartott politikai mezőt vizsgálom meg, amelynek egyik kiemelt témája a múltszemlélet és a történeti múltra épített identitáspolitikák. *Mivel ezt a politikai mezőt az identitáspolitikai versenyes dinamikája tartja fenn, azt elemzem, hogy a HVIM hogyan lép be ebbe az erőterbe,*

6 A romániai helyzet megértéséhez fontos adalék, hogy a mainstreambe tartozó napilapok – mint például az *Adevărul*, a *Ziua* vagy az *Evenimentul zilei* – is gyakran közölnek hasonló jellegű írásokat (lásd Cosmeanu 2005). A nacionalizmust és a radikálisokkal kapcsolatos jelenségeket értelmező diskurzusokat sokszor a román nyilvánosságban „magyar kérdésként”, a székelyföldi autonómia és a magyar szélsőségesek kérdéseiként tárgyalják. A kereskedelmi televíziók és az internethasználat terjedésével e diskurzusok újabb és újabb fórumokat és műfajokat (talkshow-k, blogok stb.) hódítanak meg, nagyban befolyásolva a közgondolkodást (lásd Zahorán 2017).

7 A számos munka közül lásd például Millea (2004); Păpădie és Năstase (2005); Mustăță (2008–2009); Olteanu (2010); Țurlea (2010); Rogojan (2011, 2016); Andreescu és Bărdaș (2016). A román jobboldali szélsőségek elemzését lásd: Andreescu (2003).

8 Az 1848. október 16-ra Agyagfalvára összehívott, majd a magyar kormányzat támogatásáról döntő Székely Nemzeti Gyűlés évfordulójára szervezett „autonomista” megemlékezés.

9 Ha nem számítjuk ide azt a számos román elemzést, amelyek azonban az összeesküvés-elméletektől a politikai pamfletkeg és politikai tervekig terjednek. Később két példát is bemutatok ennek illusztrálására, amelyek a HVIM „terrorakcióját” értelmezik.

és *hogyan vívja ki saját, autentikus pozícióját*. Ezt követően főleg a radikális jobboldal autonóm működésével (a magyarországi hálózatokkal összefüggésben), valamint az ideológiáját tápláló tapasztalati horizonttal foglalkozom, végigkövetve, hogy szimbolikus akcióin keresztül hogyan termelődik a közösség képe és a csoportidentitás.

Reflektálatlanság, normalizáció és nemzetbiztonsági kockázat – a HVIM a romániai politikai mezőben

„*TERROR SICULORUM. Börtönbe szállították a székely »terroristákat«*” (Fótér 2016). „*Késleltetett hatású bombasiker a HVIM »terrorakciója«*” (Sipos 2015). „*Terrorvád: vádat emeltek a magyarok ellen*” (Magyar Nemzet 2016). „*Nekünk is megvannak a saját terroristáink! Egy december 1-jei történet magyar szélsőségekkel, petárdákkal, iróniával és külföldi kémekkel*” (Andronic 2015). „*A magyarok agresszivitása és a HarKov-i terrorizmus*” (Manolăchescu 2015). Többek közt ezekkel a címekkel jelentek meg beszámolók a terrorváddal letartóztatott kézdivásárhelyi férfiakról a magyar és román nyelvű médiában. Míg az első magyar cikk címe a „székelyek” elleni román hatalmi fellépést, a Székelyföld veszélyes területté nyilvánítását hangsúlyozza, a második inkább az események pontos leírását firtatja, kétségbe vonva a terrorizmus mint definíciós keret alkalmasságát, a harmadik pedig a „magyarság” elleni „vádemelésként” értelmezi a két HVIM-tag letartóztatását. A következő – román – cikk címe ugyan valóságosként kezeli a magyar szélsőségeséget és a külföldi kémek jelenlétét, az ironikus hangfelütés inkább a civilizációs lemaradás diskurzusának kiforgatására utal („a romániai terrorizmus csak petárdával valósítható meg”), a második román cikk címe pedig a széles körben elterjedt nemzetkarakterológiára erősít rá, a magyarok nacionalizmusa, szeparatizmusa az agresszivitással magyarázható.

Mindegyik cím (és cikk) egy-egy viszonyulást jelenít meg abból a bonyolult erőteréből, amelybe a Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Szervezet erdélyi, főleg székelyföldi hálózata ágyazódik. A terrorvád kapcsán a legnagyobb erdélyi magyar párt, az RMDSZ vezetője reakciójában azt jelölte meg problematikus pontnak, hogy a médiában kialakuló morális pánik (Kertész 2015; Transindex 2015a; Anghel 2015; Transindex 2015b) összemossa a letartóztatott radikálisokat a székelyföldi magyar, sőt az erdélyi magyar közösségekkel, kulturális törekvésekkel és hagyományörzésükkel, másrészt megbontja az internetikus viszony kényes egyensúlyát. Az RMDSZ számára a HVIM – a szervezet megalakulása óta – ezt a potenciális veszélyt hordozza, azaz hogy a román politikum diszkurzíve összemossa az erdélyi magyarokat a radikális csoportokkal és az irredentizmussal. Ennek az összemosásnak ugyanis hosszú hagyománya van, és az RMDSZ-nek megalakulása óta meg kellett küzdenie a legitimitását megkérdőjelező hangokkal, illetve a romániai magyarságot övező, történeti gyökerű bizalmatlansággal. Az RMDSZ román és magyar nyilvánosságnak szánt nyilatkozataiban gyakran egyszerre jelennek meg eltérő üzenetek: a kézdivásárhelyi terrorvád kapcsán például az RMDSZ nemcsak a radikalizmus bármilyen formájától határolódott el közleményében, hanem finoman utalt a román hatóságok eljárásával kapcsolatos szkepticizmusára is, mintegy rájátszva az ilyen jellegű erdélyi magyar előítéletekre (Maszol 2015). Az egyszerre „határozott és óvatos” elhatárolódás ellenére az RMDSZ mégsem fordult az őrizetbe vett vármegyeségekért tüntetők ellen, sajtójában pedig az erdélyi magyar közösség elleni újabb támadás képe rajzolódott ki (Mădrăgean és Oșan 2015).

A radikálisok RMDSZ-re irányuló kritikái főleg a párt „nemzetietlenségét”, korruptségét, a magyar önrendelkezési törekvések kampánycélokra való használatát hangsúlyozzák. Ugyanakkor bírálják politizálásának „öncélúságát” is, amely révén ráadásul a „balkáninak” tekintett „bukaresti” román politikai életbe integrálódott, „román párttá” vált (ezt érzékelteti, hogy a kritikákban gyakran a párt nevének román rövidítését használják: „udemere”). A viszony ellentmondásosságát azonban jelzi, hogy a vármegyések vezetője nem zárkózik el minden kooperációtól: „Az itteni pártok közül... nem a pártot nézzük, hanem az embert. Hogy ki az a polgármester, aki kiáll a székely zászlóért, ha RMDSZ-es is, akkor mi is odaállunk a háta mögé... Ha a székely zászlóval szembe fordul vagy beszarik, akkor mi is szembe megyünk vele” (HVIM-vezető, 29 éves).

A 2000-es évektől kezdődően az erdélyi magyar politikai mezőben autonóm szereplőként jelentek meg azok az RMDSZ-ből kivált csoportosulások, amelyek addig belső ellenzékként főleg a nemzeti és autonomista szárnyat képviselték. Ezek a csoportok – a Magyar Polgári Párt (MPP), az Erdélyi Magyar Néppárt (EMNP) és a Székely Nemzeti Tanács (SZNT) – elsősorban az identitáspolitikára helyezték a hangsúlyt, versenyhelyzetet teremtve az addig monopóliummal bíró RMDSZ számára. Sajátos szerepet tölt be az Erdélyi Magyar Ifjak, amely szintén önálló tényezőként főleg helyi politikai kontextusba ágyazódik, tagjai és aktivistái később sokszor a helyi politikai és civil szervezetekben folytatják munkájukat. Az EMI többek közt események szervezésében is segített az EMNP-nek, az MPP-nek, de olykor a RMDSZ-nek is, amelyek cserébe felszólalási lehetőséget biztosítanak számára, és anyagiilag támogatják legfontosabb éves rendezvényük, az EMI-tábor megszervezését. Célkitűzését tekintve az EMI nem irredenta szervezet, érdekeitől függően támogatja a mainstream erdélyi pártokat, és kevesebb alkalommal konfrontálódik a román hatalommal, mint a HVIM. Ugyanakkor az EMI aktivitása szocializációs keretként szolgál a HVIM egyes tagjai számára is: például a nyári táborán – ahol állandó vendégként szerepel Vona Gábor, a Jobbik elnöke – a HVIM tagjai is rendszeresen részt vesznek. A HVIM ebben a politikai mezőben azokat szólította meg, akik a szélsőjobbaldali ideológiát és radikális nemzeti célokat a többi szereplőhöz képest militánsabban, „megalkuvás nélkül” vállalták fel.

Ugyanakkor nem egyértelmű az új politikai szereplők és az erdélyi HVIM viszonya sem. Az előbbieket ugyanis eleinte utánpótlásként kezelték a radikálisokat, de idővel fel kellett ismerniük, hogy a hitelességi versenyben azok ugyanolyan riválisokká váltak a számukra, mint az RMDSZ. A HVIM vezetői pedig ezekben az új szereplőkben sem találták meg azt a képviselői erőt, amely a közösségépítés felé csatornázná a politikai aktivitást. A HVIM szerint ezek az új pártok is csak hatalomszerzésre használják az identitáspolitikai mozgalmakat (a székely autonómia ügyét vagy az önrendelkezési mozgalmat), tehát hiteltelenek a magyar vagy székely ügy képviseletében.

Az erdélyi magyar politikai mezőtől közvetlenül függő nyilvánosság alapján véve reflektálatlanul viszonyul a HVIM-hez, ami mögött egyszerre húzódik meg a radikális jobboldal eltakarásának, illetve normalizációjának gyakorlata. A radikális jobboldali szervezetekkel kapcsolatban az elmúlt években három esetben fogalmazódott meg súlyos kritika vagy elhatárolódás egyes közszereplők és értelmiségi körök részéről: egy bevásárlóközpont elleni tüntetésen használt transzparenszek miatt Csíkszeredában („Szégyelld magad, megint zsidónál vásároltál!”, lásd bővebben Kiss 2010), Szegedi Csanád jobbikos képviselő marosvásárhelyi irodanyitása kapcsán és az Erdélyi Magyar Ifjak nyári táborának közpénzből való finanszírozása miatt.

Több székelyföldi politikussal és közszereplővel készült interjúban rákérdeztem a radikális jobboldali kapcsolatokra, a válaszokból pedig jól látszik a normalitással, természetessé tevés gyakorlata vagy a radikális hálózatok jelentőségének relativizálása: „*Mi nem hívtuk meg a rendezvényre a HVIM-et, mások a céljaink, ők nem autonómiát, hanem Nagy-Magyarországot akarnak*” (B7, székelyföldi közszereplő). „*Nem tudok a HVIM-hez viszonyulni, eltérnek az elképzeléseink. Olvasok róluk, igen. Elolvasok róluk mindent. Nem bátorkodok értéket mondani. [...] [az Erdélyi Magyar Ifjak kapcsán] a témafelvetések, akár Wass Albert, székely zászlók kérdése, nyelvhasználat kérdése, azok helyén való témafelvetések, de a szándékok, gyakorlatok, megnyilvánulások, azokkal nem értek egyet*” (B12, magas tisztséget betöltő székelyföldi politikus).

Az EMI-tábor finanszírozása kapcsán Hargita megye tanácselnöke így érvelt:

A rendezvény minden szükséges engedéllyel rendelkezik, semmilyen veszélyt nem jelent (...) Megeszerzte nagyon sok táborot találhatunk, melynek programja egyiknek-másiknak nincs igénye (...) a rendezvényt támogatnunk kell, mivel az annak résztvevői olyan fiatalok, akiknek szülei adófizetői a megyének (Krónika 2009).

A cikk hozzátézi: „Borboly Csaba szerint ugyanakkor nem kell túlzottan nagy jelentőséget tulajdonítani annak, hogy a meghívottak között van Vona Gábor, a Jobbik elnöke is” (lásd Krónika 2009). Egy vezető erdélyi magyar szociológus a magyarországi radikális jobboldal erdélyi terjeszkedését így értékeli:

Szociológiailag ezek nem jelentős rétegek. Ezekre a dolgokra a székelyföldi kisvárosokban élő fiataloknak egy rétege lehet fogékony, Kolozsváron vagy akár Marosvásárhelyen szerintem ezek a fajta radikális nézetek és ez a fajta radikális világlátás sokkal kisebb mértékben tud gyökeret verni (<http://erdelyfm.ro/tobben-is-tiltakoznak-az-ellen-hogy-irodat-nyisson-erdelyben-szegedicsanad-a-magyarorszagi-jobbik-europai-parlament-kepviselje/> letöltve: 2017. november 3.).

Ahogy az idézetekből jól kirajzolódik, a mainstream politikai szereplők kényesen vigyáznak arra, hogy tartsák a távolságot a radikális szcénától, óvatosságuk mögött a potenciális szavazóbázis és a radikális eszmékkel szimpatizáló idősebb korosztály megtartása állhat.¹⁰ A magyar politikum számára ugyanakkor kényelmes pozíciót biztosít, hogy a fiatalok felvállalják a konfrontatív szimbolikus akciókat, és gyakran ők teszik fel a kényelmetlen kérdéseket is – a politikai vezetőknek így nem kell attól tartaniuk, hogy meghurcolják őket a román vagy magyarországi médiában. Másrésztől a radikálisokhoz képest a román politikai elitben is folyamatosan tudatosodik az RMDSZ „szalon-”, mi több, „kormányképessége”.¹¹

10 A lazább-szorosabb összefonódások azonban több esetben is kimutathatóak a vezető erdélyi magyar pártok és a radikális csoportok között. Például a magyarországi radikális jobboldali hálózatokkal szimpatizáló szatmárnémeti RMDSZ-es polgármester a nemzeti vonalat próbálja meghonosítani a városban, míg Kézdivásárhelyen 2016-ban az Erdélyi Magyar Néppárt azt a Johann Taierlinget indította polgármesterjelöltnek, aki az Erdélyi Magyar Ifjak nyári táborában adott számot arról, hogyan újték ki a HVIM helyi tagjaival a CityParking céget. Ugyanilyen kapcsolat van az Erdélyi Magyar Ifjak egy-egy akciója esetében is, akik aláírásokat gyűjtöttek Székelyföld-szerte Tőkés László 2007-es európai parlamenti választási kampányában.

11 Salat Levente politológus ugyan egy interjúban illuzórikusnak nevezte azt a – romániai magyar politikai aktorok között elképzelt – „munkamegosztást”, amely eredményesebbé tehetné az autonómiatörekvéseket, ám bizonyos szempontból mégis létezik a szerepek egyfajta leosztása, ahol az RMDSZ tölti be a „szalonképes”, az EMNP, SZNT és a többi kisebb csoport az „aktivista”, a szélsőségesek/radikálisok pedig a „mumus” szerepét. Ebbe a felosztásba integrálódik – mintegy hallgatlagosan – a HVIM (lásd Kertész 2013).

A terrorváddal letartóztatott HVIM-tagok melletti szimpátiatüntetések jól megmutatták az erdélyi magyar politikai szereplők közötti viszonyokat és az RMDSZ-hez képest ellenzéki, „nemzeti” oldal szolidaritását. Az RMDSZ-en kívül a fentebb említett szervezetek mind-egyike utcára vonult és aktívan részt vett a tüntetéseken, nyilvános beszédekben bírálta¹² a román intézmények működését és a hiszterizált román nyilvánosságot.

2. ábra. Szolidaritás a pólón: egy résztvevő a 2016. március 10-i marosvásárhelyi Székely Szabadság Napján

Forrás: A szerző fényképfelvétele

A fentiekhez képest egyszerűen leírható a román közélet viszonyulása a HVIM-hez: azt a teljes elutasítás határozza meg. A magyar radikálisok ugyanis nem hajlandók elfogadni a trianoni és párizsi békeszerződések által szentesített status quót – azaz hogy Erdély Románia részét képezi –, irredentizmusuk pedig jócskán meghaladja a Románián belüli autonómiát hirdető csoportosulások igényeit. A román politika szereplői és az állami hatóságok ennek megfelelően nemzetbiztonsági fenyegetésként kezelik létezésüket. Továbbá – ahogy már említettem – a román nyilvánosságban tökéletesen betöltik a mindenkori külső és belső ellenség szerepét, és ekképp a magyar közösségi igények delegitimálására is jól felhasználhatók. Ez a viszonyulás már a két világháború közötti időszakban is megfigyelhető volt, ezt támasztja alá a román hatóságok „irredentizmus”-fogalmának rendkívül tág értelmezése (Egry 2015). Ugyanez a megbélyegzési gyakorlat az államszocializmus idején is működött,¹³ és az 1989-es fordulat után is folytatódott mind a politikai diskurzusban (Zahorán 2014), mind az állami szervek részéről (Andreescu 2003).

12 Az egyik erdélyi politikus úgy kommentálta a HVIM vezetőinek letartóztatását, hogy az „bolhából elefánt, petárdából bomba”, amivel a szerinte eltúlzott reakciókra utalt. Bővebben lásd: http://kettosmerce.blog.hu/2016/03/18/gancsolt_hagyomanyteremes_a_szekely_szabadsag_napja_harmadszorra_kepriport (letöltve: 2017. október 2.).

13 Fodor János történész szerint: „A magyar kérdés, mint állambiztonsági probléma, ebben a korszakban [1956 után – szerk. megj.] tematizálódott, bár ideológiailag a román pártvezetés a nacionalizmus egyre nagyobb kihangsúlyozása mellett szállt síkra, ez végeredményben fontos mobilizációs eszköze volt a rendszernek. Ennek ellenére az állambiztonsági szervek előszeretettel bélyegezték meg az erdélyi magyarság azon elemeit, amelyek számukra gyanúsak voltak, nacionalista, irredenta, sovíniszta jelzőkkel. Ezeket a vádakokat, illetőleg fogalmakat igen képlékeny kontextusban használták, ugyanis nem ritka eset volt az, amikor a vádlottnak cselekedetei teljes mértékben eltértek a hivatalos szervek általi megbélyegzéstől” (<https://erdelyikronika.net/2017/01/05/a-securitate-munkamodszerei/> letöltve: 2017. szeptember 2.).

A „radikális” és „szélsőséges” jelző, a „nacionalizmus”, „irredentizmus”, „szeparatizmus” címkéi bármikor alkalmazható szinonimákként működnek, és a kisebbségektől elvárt lojalitás hiányára vagy elégtelenségére utalnak. Ez azonban oda vezetett, hogy e fogalmak rendkívül gyors „infláción” mentek keresztül az 1989 utáni román politikai diskurzusban. A kezdettől fogva szinte minden, határozottabb (radikálisabb) nemzeti megnyilatkozásra és jogkövetelésre vagy jogérvényesítésre használták. Noha sokáig elsősorban az RMDSZ-en belül Tőkés László és Szócs Géza nevével fémjelzett irányzatot, illetve a Reform Tömörülést illették a „radikális” címkével, szemben a „mérsékeltnek” nevezett szárnyal, de egy-egy merészebb beszédet követően az RMDSZ vezetését is könnyen besorolták a radikális nacionalisták közé (Timonea 2006). Ez a fogalmi és értelmezési keret a székelyföldi interetnikus viszonyokat elemző román szakirodalom és publicisztika jó részére is jellemző.¹⁴ A HVIM-nek a román államhoz való viszonyulását egyszerre határozza meg az ideológia és a hétköznapi tapasztalatok, amire később bővebben, külön fejezetben is kitérek.

Az erdélyi HVIM létrejötte és tevékenysége

Az erdélyi HVIM létrejöttéhez több fontos strukturális jelenség is hozzájárult. Mivel ezek részletes kifejtésére itt nincs mód, pontokba szedve foglalom össze a legfontosabbakat.

- 1) Az életminőség javulására vonatkozó kezdeti elvárások nem igazán teljesültek 1989 után: a gazdaság átstrukturálása – a piacgazdaság bevezetése, a privatizáció stb. – nem hozta el a „jólétet”, mi több, nőtték az életszínvonalbeli különbségek és megszorodtak a szociális problémák. A nyugati vagy magyarországi befektetések sem lendítettek fel Székelyföldet, amely romániai viszonylatban is egyre elmaradottabbnak számít (Bajtalan 2016), Bukarest fejlesztési politikáját pedig a magyar nyilvánosság kifejezetten diszkriminatívnak tartja (Krónika 2016).
- 2) 1989 óta nem sikerült elérni a román többséggel szembeni emancipációra és elismerésre vonatkozó célkitűzéseket: sem a romániai magyarság társnemzeti státuszát, sem Székelyföld területi autonómiáját. A párhuzamos, kisebbségi nemzetépítési modell (Kántor 2000) egyre kevésbé jelent megfelelő választ a magyar kisebbséget a román nemzetállam és a globalizációs folyamatok részéről egyaránt érő kihívásokra. A romániai magyar érdekképviselet (az RMDSZ) fokozatosan integrálódott a romániai politikai elitbe, és professzionalizálódott, ami a társadalomszervezéstől való távolodásával is járt. A fordulat óta felépített, etnikulturális reprodukciót szolgáló intézményrendszert pedig saját politikai céljainak rendelte alá (Kiss, Barna és Székely 2013).
- 3) Sem az identitáspolitika, sem pedig a „magyar nemzetegyesítés” – a könnyített honosítás bevezetése – nem jelentett megoldást a fentebbi problémákra. (Az utóbbi anynyiban mégis, hogy a magyar állampolgárság megszerzése jelentősen megkönnyíti az elvándorlást [lásd például Kiss 2013: 92–93].) A strukturális lecsúszásra, a gazdasági világválságra adott magyarországi radikális jobboldali „válaszok” – a már említett újnacionalizmus – pedig egy olyan keretet biztosítottak, amelyben az identitáshoz kapcsolt kulturális termelés és fogyasztás politikai aktussá vált.

¹⁴ Az interetnikus kapcsolatokról lásd például Cobianu-Băcanu (1998); Lăcătușu (2004); Moiş (2014); Baltasiu et al. (2013); Tanasă (2016); vö. Bruno (2009). Erről bővebben lásd Biró (1998).

Magyarországon a rendszerváltást követően a radikális eszmék terjesztését és politikai képviselését a MIÉP vállalta fel (lásd Bernáth, Miklósi és Mudde 2005; Krekó és Meyer 2015), a kétezres évektől azonban ezeknek az eszméknek a Jobbik adott populárisabb formát, és dolgozott azon, hogy egy jól mozgósítható – főleg fiatalokból álló – tömegbázist alakítson ki. A magyarországi radikális jobboldal hálózata fokozatosan látványossá és látványosságá vált: tüntetések, megemlékezések, felvonulások, nyilvános koncertek, majd a Jobbik fiatalok körében mérhető sikere révén került egyre jobban a figyelem középpontjába.

Az „anyaországi”-„határon túli” történetileg kialakult viszonyok figyelmen kívül hagyása főleg a politikai elemzésekre jellemző.¹⁵ A magyarországi szervezetek folyamatosan jelen vannak Erdélyben, alakítják a politikai cselekvést és a helyi diskurzusokat. Ez hatványozottan igaz a radikális jobboldali szervezetekre, amelyek, szolidaritásukat kifejezve, nagy számban érkeznek egyes erdélyi rendezvényekre (például az Erdélyi Magyar Ifjak nyári táborába, a Székely Szigetre, a Csíksomlyói búcsúra, autonómiatüntetésekre stb.). A Jobbik is nagy lendülettel próbált terjeszkedni Erdélyben, alkalmazva a Fidesz bevált „receptjét”: a tusnádfürdői szabadegyetem („Tusványos”) mintájára támogatta az EMI-tábort, és irodákat nyitott Erdély területén (Sipos 2014b). Az eredmények azonban elmaradtak, és nem sikerült felvennie a versenyt a Fidesszel, a 2014-es magyarországi választásokon a határon túli szavazatok csak alig 2,28%-át szerezte meg. Ennek ellenére érezhető ideológiai hatása a társadalmi problémák diszkurzív megfogalmazásában, hálózataiba pedig az erdélyi közösségek is be vannak kapcsolva. Bár erdélyi jelenléte és akciói időről időre port kavarnak a helyi nyilvánosságban, a radikális jobboldal határokon átnyúló hálózatainak elemzése, a kapcsolatok dinamikája a tudományos érdeklődés perifériáján helyezkedik el.

A HIVM romániai hálózatát 2001-ben Toroczkai László magyarországi szélsőjobboldali aktivista és politikus hozta létre. A hálózatépítés az első időszakban főleg a magyar határhoz közel eső területekre koncentrált, ennek során Szatmárnémetiben és Nagyváradon tartottak „toborzást”. Ezt pár hónapos késéssel követte a székelyföldi csoportok megszervezése is. Ahogy az EMI kapcsán is megfigyelhető az elmúlt években, a HIVM is a magyar többségű székelyföldi településeken aktívabb. Jelen tanulmány keretei között nem lesz alkalom erre bővebben kitérni, de Székelyföld az ezredforduló után az etnikai színezetet nyerő szimbolikus politikai harcok kitüntetett terepévé alakult az autonómiamozgalom újjáéledésével, ami alapvetően egy elfogadóbb, olykor a radikális eszmékkel is szimpatizáló közeget hozott létre.

A HIVM 2003 körül kezdett el láthatóan is működni, napjainkban 14 településen van jelen.¹⁶ Romániában körülbelül 50–70 állandó, aktív tagja van a szervezetnek (az úgymond kemény maghoz 10-en, 15-en tartoznak), a központja Kézdivásárhely. 2009 óta saját nyári tábora is van az erdélyi HIVM-nek, a Székely Sziget a magyarországi Magyar Sziget helyi változata – zenei fesztivál ugyan, de a napközbeni programokat családosokra tervezték.

A HIVM tevékenységét alapvetően két nagyobb csoportba lehet sorolni: az elsőbe a karitatív és civil profilú, a másodikba a kifejezetten politikai célú akciók tartoznak. Mindkét

15 Ezek ugyanis a magyar társadalmat egyfajta „konténertársadalomként” mutatják be. A fogalom szisztematikus kifejtése Andreas Wimmer és Nina Glick Schiller 2002-es, a módszertani nacionalizmust elemző tanulmányában található, és alapvetően arra a jelenségre utal, hogy a valós hálózatok és kapcsolatrendszerek helyett az elemző egy politikailag lehatárolt terület népességének elemzésére fókuszál (Wimmer és Schiller 2002: 301–302).

16 A Székelyföldön Kézdivásárhelyen, Sepsiszentgyörgyön, Csíkszeredában, Szóvátán, Székelyudvarhelyen, Marosvásárhelyen, Baróton, Vargyason és Gyergyószentmiklóson, Erdély többi részén pedig Kolozsváron, Nagyváradon, Torockón, Szatmárnémetiben és Nagykárolyban működik.

aktivitás kapcsán három viszonyuláson keresztül érthető meg a tevékenység ideológiai jellege: a *társadalmi gyakorlatok* („megvédeni a magyar kultúrát”), az *ellenségkép absztrakciója* (a román hatalom és az azt szolgáló elnyomók) és a politikai értelemben vett *marginalizált pozíciók* (a függetlenség a politikai pártokhoz képest) révén.

A karitatív tevékenység körébe tartoznak az adománygyűjtések és a közösségszervezés. A helyi vállalkozók anyagi támogatásai általában kevésnek bizonyulnak, ezért a tagok alternatív finanszírozási módokat találtak ki. Az egyik ilyen a véradás. A szervezetek tagjai a közeli vérközpontokat keresik fel félévente, a befolyt pénzt összeadják, és nyári gyerektáborokat vagy karácsonyi ajándékokat finanszíroznak belőle. Az adományozás módját a találatekonyság és a szűk lehetőségek határozzák meg. A vér motívuma a jótékonyági akciókban erősen szimbolikus, a nemzeti áldozatkészség megtestesüléseként és a(z) etnikai csoport mint) család metafora kiteljesedéseként működik. Mivel az akcióknak kicsi a nyilvánossága, az adakozás és az áldozathozatal megmarad egyfajta informális, szimbolikus keretben. „*Hát minden évbe' nagyon sok gyűjtést csinálunk. Illetve karácsonyra, amit ki szoktam emelni, régen eljártunk, hogy így szegény családoknak vittünk ajándékot, szegény magyaroknak, mert csakis magyaroknak vittünk! [...] Kitaláltuk, egy jó ötlet volt – egy marosvásárhelyi vármegyéstől, hogy adjunk vért. Elmentünk vérközpontba, vért adtunk. Így minden évben, idáig a hetedik alkalommal adtunk vért. Az egész csapat, persze itt is vannak, akik nem adhatnak, akik sárgásosok voltak, de azért így Erdély-szinten 50–60 tag és szimpatizáns adott vért*” (HVIM-vezető, 30 éves).

A magyar közösség fenntartása és támogatása a taggá válás esküjének szövegében is benne van. Az aktív segítségnyújtás is a szubkulturális tőkét gyarapítja, ezáltal a szervezet felértékelődik a helyi közösségek számára. A nagyobb karitatív akciók során – például a Bőjte Csaba gyerekotthonainak gyűjtöttek – a kézdivásárhelyi motoros klubok is besegítettek. A szervezethez kapcsolható politikai együttműködések egy-egy ügy érdekében akár hosszú távon is lehetségesek. Minden hasonló akció egyik fő motivációja a „magyar világ” restitúciója, a virtuális etnikai alapon szerveződő viszonyok és segítség fenntartása.

Ideológia és történelem

Míg a magyarországi nemzeti szélsőjobboldal kapcsán Feischmidt Margit antropológus azt hangsúlyozza, hogy az újnacionalizmus ideológiájának legfontosabb elemei között az antiszemitizmust, cigányellenességet, „Trianont” mint kulturális kódot és az establishment-ellenességet találjuk (Feischmidt et al. 2014), Erdélyben ezeket az elemeket átvesszik ugyan, de folyamatosan áthangolják a helyi viszonyokra. Ugyanez érvényes a hozzájuk köthető gyakorlatokra is – a radikális jobboldali szcénában működő ügyvédi hálózat igénybevételére, a törvényesség korlátainak feszegetésére, valamint az európai parlamenti felszólalásoknak a sérelmek és problémák „üzenőfalaként” való használatára és egyéb, a hétköznapi élethez kapcsolódó know-how-ra.

Az interjúkból kiderül, hogy például a cigányellenesség egy olyan múlt felidézésének, működtetésének a diskurzusához kapcsolódik, amelyik a „régirendre” vonatkozik. A régi rend újrachonosításával a székelyek (magyarok) a románok és a románok fölött, hierarchikus rendben tagozódnának be a társadalomba. Ebben az elképzelésben azonban szükség van a helyi román és helyi roma közösségekre is: „*Magyarul beszélnek, persze, de a cigány, az*

cigány. Maradjon az cigánynak. Az kell tudja, hol a helye. Űgy konkrétan nem voltak még a cigányokkal olyan nagyobb problémáink” (HVIM-tag, 23 éves).

Az antiszemitizmusra külön rákérdeztem, de azon túlmenően, hogy ez a kérdés főleg magyarországi problémaként detektálható, és a nemzeti rock szövegein keresztül fontos a szubkultúrában, nem kaptam konkrét választ. Egy asztaltársasággal folytatott beszélgetésben egyedülként egy nagyváradit volt HVIM-tag beszélt arról, miért fontos a nemzeti oldal számára a „zsidó világ-összeesküvés” leleplezése, de az asztaltársaság a téma feszegetésére inkább zavartan viselkedett, csitították társukat, hogy ne „kezdje el megint”.

Magyarországhoz képest az is lényeges különbség, hogy Erdélyben az establishment-ellenesség a román hatalomra irányul, az erdélyi vármegyék csoportidentitását alapvetően a román rendfenntartó szervekkel és a bürokráciával való találkozások tapasztalatai határozzák meg. A találkozások sokszínűsége és a viszonyok kialakult rendszere (becsapni a rendőrt, megúszni a gyorshajtás miatti büntetést, jelbeszédet használni, kódolni a mondanivalót, igazoltatásnál és bármilyen jogszabálysértési eljárásnál tolmácsot kérni, kijátszani a hatalmat – csak helyi termékeket vásárolni, egymás között cserélni árut és kalákázni a „román pénz” kiiktatásával, cinkosan összekacsintani a helyi rendőrrel stb.) majdnem lefordíthatatlan a magyarországi radikális jobboldali hálózat „nyelvére”. A HVIM romániai csoportjai már a szervezet alapcélkitűzésével alkotmányba foglalt elveket sértenek: tagadják Románia nemzetállamiságát, megnyilvánulásaikban és beszédeikben a történelmi Magyarországot dicsőítik, ami Románia szuverenitását és határait kérdőjelezi meg, ezért a szubkulturális elköteleződésnek nagy a tétje.

Ebben az ideológiai keretben rendkívül fontos a történelem és a sajátos, romantikus nacionalista műltszemlélet. A múlt állandó referenciális tere az erdélyi magyar politikai mezőnek is. Az ismételten felidézett műltbéli események adják a közösség elbeszélhetőségének kereteit (ez különösen a független nemzet/natio mítoszában, a „szülőfölddel” kapcsolatos toposzokban, a szabadságért való önfeláldozás és a folyamatos közösségként való létezés diskurzusában mutatkozik meg), az aktuális helyzetekre a történelmi párhuzamok mint a siker modelljei aktiválódnak. Másrészt ez a műltszemlélet az erdélyi magyar, de főleg székelyföldi nyilvános diskurzusok szintjén újra és újra megerősíti az *elnyomással, kisebbségi kiszolgáltatottsággal*, a román *„gyarmatosítással”* szembeni pozíciót, heroizálja a *„kiállást”* a magyar kultúráért, és nem mellelesleg támogatja ennek radikálisabb megnyilvánulásait is.

3. ábra. Vármegyék ünnepi felvonulása Kézdivásárhelyen, 2015. március 15.

Forrás: Bakk-Dávid Tímea fényképfelvétele

A történelemmel való foglalkozás azonban gyakran több lesz egyszerű időtöltésnél vagy öncélú „tudományoskodásnál”: az elbeszélésekben közösségi hivatássá vagy küldetésévé nem esül. Például az egyik HVIM-vezető édesapjával készült interjúból kiderült, hogy magánmúzeumot működtet a székelyföldi kisvárosban, és – habár mérnök végzettségű – részletes pontossággal beszél akár szaktörténeti kérdésekről is (még hozzá figyelemre méltó spektrumon: a trianoni békeszerződés körülményeiről, Petőfi eltűnéséről, Kossuth különböző döntéseiről, a székelyek származásáról, a türk kulturális és genetikai kapcsolatokról). Véleménye szerint a közösséghez való tartozás „felvállalásának” az „igazi” történelem minél pontosabb ismeretével kell együtt járnia. Az interjúalanyaim között többen történelem szakon végeztek, az „igazság keresését” látják a történész szakma legfőbb célkitűzésének, és a közösség múltjának ismeretét „morális kötelességként” írják le.

A radikális jobboldali hálózatok akcióikkal szakítottak a kialakult emlékezetpolitikai dramaturgiákkal. Miközben egyrészt nem tagadják a hagyományos történelmi mozzanatok jelentőségét, sőt részt vesznek az erdélyi magyar társadalom beiktatott ünnepein, ugyanakkor hangsúlyozzák, hogy ezen túlmenően is „cselekedni kell”. A trianoni békeszerződés emlékének ápolása, demonstratív felidézése nemcsak szimbolikus hadüzenetük a többségi társadalom és a vele azonosított állam felé, hanem a domináns erdélyi magyar politika kritikájaként is működik, vagyis *a radikális jobboldali szcéna felvállalja a kényes politikai és kulturális téma képviselését.*¹⁷

Trianon mint mítosz és metafora először az Erdélyi Magyar Ifjak megjelenésével intézményesült 1989 után. Ők vállalták fel a megemlékezések szervezését például Koltay Gábor Trianon-filmjének bemutatásával és vitájával a kolozsvári Protestáns Teológián, ismert és tekintélynek számító helyi történészek meghívásával (lásd Virginás 2006). A Trianon-metafora a radikális jobboldali szervezeten keresztül fonódott össze végérvényesen Wass Albert író emlékével is. Wass munkáinak szókimondása, szubverzív jellege már önmagában is „törvényellenes”, ezért a munkáit olvasni, a trianoni békeszerződést firtatni maga a román hatalommal szembeni ellenállás, vagyis politikai és jogi aktus (lásd Szabó T. 2009). Olyan, provokatívnak szánt események ágyaztak meg ennek az összefonódásnak, mint az EMI Wass Albert felolvasó maratonja, könyvakciók szervezése, 2011-től az Országos Wass Albert Találkozó, az író születésnapjára szervezett „Wass Albert erdélyi turné” vagy a születésének 100. évfordulója alkalmából Sepsiszentgyörgyön szervezett Wass Albert Hetek.¹⁸ Ehhez az emlékezetpolitikai akcióhoz időközben kapcsolódtak olyan HVIM-tagok is, akik hasonló események szervezését vállalták más településeken, például Kézdivásárhelyen.

A HVIM az „emlékezetpolitikai versenyben” olyan pozíciót foglal el, amelyben az identitás alapvető kódját a történelmi („Nagy-”) Magyarország képezi, a megtartandó örökséget az idealizált székely katonai hagyományok és érények alkotják. Mindeközben a hangsúly nem csak a „szókimondásra” és „meg nem alkuvásra” helyeződik, hanem az aktivitásra, vagyis a tagok akár a nyílt konfliktusokat is vállalják az elveikért.

17 2003-ban emlékeztek meg először Kolozsváron szeptember 12-éről, Észak-Erdély visszacsatolásának időpontjáról az Erdélyi Magyar Ifjak szervezésében. Ugyanígy a kétezres évektől a június 4-i megemlékezések is rendszeressé váltak és intézményesültek az RMDSZ politikai ellenzékeinek megemlékezésén keresztül. Természetesen nem elszigetelt jelenségről van szó: a román politikai diskurzusokon túl a bécsi döntés (ebben az esetben „diktátum”) évfordulója a hivatalos román emlékezetpolitikában is jelen van már a kilencvenes évek legeleje óta.

18 „Wass Albert krisztusi életutat járt: magasból indult, mélybe szállt, de magasra emeltetett. Sorsában rejtőzik a magyar keresztút és feltámadás. Erdélyi korszaka sikertörténet. Műveit olvassák, gondolatait idézik, írásait színpadra viszik és filmesítik. Regényei egy irodalmi felmérés szerint a legnépszerűbb könyvek között foglalnak helyet. Tiszteletére egyre több városban szobrot emelnek” (<http://magyarifjak.org/?id=189> letöltve: 2017. november 3.).

A történelem köré szerveződő ideológia jelentősége ellenére sokszor hiányoznak a lokális kapcsolódások, például az erdélyi, székelyföldi 1956-os eseményekre semmilyen referencia nem utal, sem az ötvenes években megalakult, tragikus sorsú Erdélyi Magyar Ifjak Szövetségéről (EMISZ), sem a Székely Ifjak Társaságáról (SZIT) nem halmozódott fel tudás a mai szervezetekben, a lokális események nem részei a szubkulturális tudásnak (Bottoni 2006). Hasonlóképpen, a kilencvenes években működő Székelyföldi Politikai Csoport vagy a székelykeresztúri Székely Ifjak Fórumának különféle megmozdulásai és dokumentumai mára szintén nem szolgálnak előképként, de még emlékképekként sem élnek tovább az erdélyi radikális jobboldali hálózatok nyilvánosságában, míg a politikailag jelenleg is aktív idősebb generáció számára ezek alapvetőek – és visszaköszönnek például az idősebb korosztály, Borbély Zsolt Attila és Árus Zsolt írásaiban.¹⁹

Nemzeti radikalizmus mint politikai szubkultúra

A magyarországi radikalizmus jelenségével kapcsolatosan több kutatás is kimutatta, hogy a hálózat „kulturális rendszerként”, a kulturális termelés és fogyasztás rendszereként működik – politikai, emlékezetpolitikai, civil és kulturális szerepvállalással (lásd Feischmidt et al. 2014). Ennek jellemzője, hogy virtuálisan összekapcsolja a különböző, földrajzilag elkülönülő régiókhoz, országokhoz tartozó lokalitásokat, egyúttal pedig – az adott ügyek mentén – megjeleníti azokat a saját nyilvánosságában. Az online média alapvető változásokat idézett elő a csoportdinamikákban, de a csoport alakulásában is: egyszerre biztosította a lehetőséget a közösségi identitás kialakítására, keretet a „szubkulturális tőke” felhalmozására és megmutatására, a hitelesség megfogalmazására és a csoportként való reprezentáció folyamatos fenntartására (McRobbie 1989: 73).

Fontos azonban látni, hogy míg a fogyasztás szempontjából ezek a csoportok csatlakoznak a magyarországiakhoz, a kulturális termelési folyamatokban jellemzően nem vesznek részt. A tudományosnak szánt ismeretterjesztő rendezvényekre főleg magyarországi előadókat hívnak meg, az élmény és szórakozás kiemelt figuráit Magyarországról turnéztatják, a politikai helyzetértékelések és a konfliktusos szituációk kezelésének magyarországi know-how-ját kritikátlanul alkalmazzák, és a globális folyamatok értékelésében is a Magyarország-központúság dominál.²⁰

A zene, a szórakozás és a fogyasztás egyéb módjai a jelentésadás és az ideológia kialakításának alapvető színterei. Habár napjainkban, az online és offline közösségépítés korában már nem beszélhetünk – a hetvenes évekbeli szubkultúra-kutatásokban megfigyelt – strukturális homológiáról (Hebdige 1979), mégis azt látjuk, hogy a zene, fogyasztás, politikai irányultság, attitűdök, kulturális gyakorlatok és viszonyulások mutatnak bizonyos együttjárást, a szemé-

19 Borbély Zsolt írásait lásd például az *Erdélyi Napló* hetilapban, Árus Zsolt cikkeit pedig a blogján: <http://blog.sic.hu/aruszolt/> (letöltve: 2017. november 12.).

20 Ezt azonban a romániai magyar jobboldali lapok nem értékelték negatívan. Például a 2015-ös menekült-hullám idején a magyar kormány a déli határon létesítetthez hasonló kerítés kiépítését tervezte a magyar–román határon is, ami az itt fekvő települések kapcsolati rendszerét is átvágta volna. Lásd például: <http://www.szek-helyek.ro/index.php/karpat-medence/anyaorszag/7935-migransok-toertek-at-a-hataron-megepuelhet-a-magyar-roman-hatarzar> vagy http://erdely.ma/magyarorszag.php?id=192393&cim=mar_dolgoznak_a_keritesen_a_magyar_roman_hataron (letöltve: 2017. augusztus 26.).

lyes strukturális helyzettel ez azonban nincs feltétlenül összefüggésben. Úgy a gazdasági háttér, mint a kor tekintetében a hálózat nyilvánossága heterogénnek mondható: a serdülőktől az idősebbekig, a családostól a helyi politikai aspiránsokig sokféle közönséget vonzanak a nagyobb események. Az akciók mellett megszervezett fesztiválok és egyéb közösségépítő találkozók tehát nemcsak a fiatalokat vonzzák. Az idősebb tagok sokszor családostól vesznek részt a HVIM programjain, a megemlékezéseken, a kalákában vagy a karitatív tevékenységekben. Földrajzilag is heterogén hálózatról beszélhetünk: míg a kézdivásárhelyi szervezet a legerősebb, neki van a legtöbb tagja, beágyazottan működik a helyi nyilvánosságban, kapcsolata van a helyi politikummal is, mindez nem mondható el például a nagyvári vagy kolozsvári szervezetekről. Az utóbbiak számára az is kihívás, hogy egy-egy ügy kapcsán kivívják a helyi magyar közösség szimpátiáját, de alapvetően kisebb a társadalmi támogatottságuk, mint a székellyföldi településeken. *„Arra vissza tudsz-e emlékezni, hogy mikor kezdtél el foglalkozni a nemzeti dolgokkal? – Amikor még nem volt meg a vármegye, akkor 4-5-en a társaságból akartunk tenni valamit, tesszük a dolgunkat, volt, hogy nagy szó volt, hogy március 15-én felvonultunk. Nyergestetőn koszorúztunk, ilyen dolgok voltak, csak úgy éreztem, hogy kellene valahová tartozni, hogy tudjunk nagyobb dolgokat elérni. A létszám végett is, meg sokkal jobban vannak kapcsolatok. Mindent lehet, van hová fejlődni”* (HVIM-tag, 29 éves).

A szabadidős tevékenységek és a szimbolikus akciók a szcénában alapvetően összefonódnak, a fogyasztás performatív jellegét az adja, hogy létezik egy folyamatos beszéd a szcena szubverzivitásáról, az olvasott vagy meghallgatott kulturális tartalmak ellenzékiségéről és azok összefonódásáról a nemzeti érzésekkel: *„Hatékonyabban tudnánk dolgozni. Az egész ilyen, például a Kárpátiának a száma: Ott, ahol zúg a négy folyó, s ilyen felcsattant, hogy ezt tenni kell, s kezdtem olvasgatni Wass Albertet. Nagyrészt Wass Albertet. Az Adjátok vissza a hegyeimet, a 13 almafa, zenében a Kárpátia”* (HVIM-tag, 29 éves). *„Zenében csakis nemzeti dolgokat hallgatunk, de mindenki különben azt hallgat, amit akar. Jó, románt éppen ne! Nekem azért fontos, mert ezzel fejezem ki az érzést, a közösségért... a zenében megvan minden, jól lehet beszélgetni, együtt énekelni, ünnepelni, emlékezni. A nemzeti zene megmutatja rendesen a nemzeti érzést, jól leírja szerintem. Azt nem kell mondjuk valakinek, hogy nem hallgathatsz román zenét, az magától lássa. Hát inkább nemzeti rockot hallgatnak a tagok”* (HVIM-vezető, 30 éves).

Ahogy az idézetekből kitűnik, a zenének kiemelkedő hatása van az ideológiai hangolásban, ugyanakkor az identitás megfogalmazásában is. Ennek ellenére sem alakultak igazán sikeres, helyi nemzeti rockzenekarok, az erdélyi fesztiválokon nem lépnek fel főműsoridőben erdélyi zenészek – az információáramlás egyirányú (Magyarországról a határokon túlra), igaz, a jelentés már lokálisan képződik.

A hálózatok létrejöttének szubkulturális jellege már a megalakuláskor, a toborzás lebonyolításában is megnyilvánult – Toroczkai László és társai turnészerűen járták az erdélyi magyarok lakta vidékeket, és léptek kapcsolatba a helyi érdeklődőkkel, fiatalok szervezeteivel. *„A Hatvannégy Vármegye mikor jött Erdélybe? Itt kikkel vette fel a kapcsolatot? – 2003-ban itt, Szentgyörgyön is alakult, illetve Kolozsváron, Toroczkai László alakította 2001-ben. Akkor ő átjött ide, Csonkaországból Erdélybe, s akkor ő. Csak akkor a román hatalom akkora nyomást mért rá a szentgyörgyire, az udvarhelyire, illetve a kolozsvárra is, hogy szinte... A tagok megjedtek, visszahúzódtak, és meg voltak fenyegetve, hogy nem végezhetik el az egyetemüket. Így rámentek és nagyon keményen megtörték őket!”* *„Engem a zene fogott meg! S akkor láttuk ezt a Magyar Szigetet, s akkor: »ezt a Magyar Szigetet ki szervezi?« Láttam, Hatvannégy Vármegye, s akkor ráírtam Toroczkai Lászlóra. S akkor ő eljött ide megalapítani a Vármegyét. Ide*

jött Kézdi! Írtam, így egy az egybe, mondtam: »szeretnék hozzátok csatlakozni, mi a feltétel, mondjad!« Azt mondta, hogy ősszel jönnek errefele, ülünk össze és beszéljessünk. S akkor jelent meg nemrég a könyve, Toroczka László: *Vármegyés a véres úton, s akkor itt egyből könnyv-bemutató volt, s akkor egyből meg is alakult négy fővel a Vármegye*” (HVIM-vezető, 30 éves).

A „vármegyéssé válást” egy harcias feladatként mesélik a tagok, aminek során meg kell tanulni a csoporttal együtt, összehangoltan működni, a csoportért és az idealizált hazáért (ebben az esetben a haza és a nemzet összecúsztat: Nagy-Magyarországot és a „magyarságot” jelenti) ténykedni. A család metaforája újra és újra előkerül a beszélgetésekben, a privát szférába húzódás, a normák betartása és egy szimbolikus család kialakítása ellenpontozza a nyilvános aktivitást, ahol a performatív harc zajlik. A szcénát családként határozzák meg, míg a környező, elnyomó „idegen hatalmat” a családot veszélyeztető külső tényezőként. *„A vármegyések a nap huszonnégy órájában vármegyések. Nem csak akkor, amikor egy rendezvény van. Az éjjel-nappal lehet. Tehát mi oda kell figyeljünk a viselkedésre...”* (HVIM-tag, 26 éves). *„Mi családként nevelünk mindenkit, mi egy nagy család vagyunk, jobban, rosszban együtt vagyunk, tehát hátat egymásnak sohasem fordítunk! Mindig valami megoldást találunk, bárkinek bármi problémája van. És most már sokunknak családja is van, a magyarságért így kell tenni!”* (HVIM-vezető, 34 éves).

A csoport a megtervezett közös akciókon keresztül formálódik, amelyeket felkészülési periódusok előznek meg. A hálózaton belüli hierarchia merev, az erdélyi hálózatért egy személy felel, ő nevezi ki a helyi szervezetek vezetőit, és ő koordinálja a nagyobb akciókat: *„Ez az egész felépítés nem úgy van, mint egy politikai rendszerben, vagy egy más... más szervezetekben, tehát itt, a vezetők kiemelkednek, saját magiknak azt kívívják, hogy vezetők legyenek. Azt a természet hozza, hogy ki hogyan kezeli, minél több áldozatot hoz, az emelkedik ki ahhoz, hogy átvegye a vezetőséget. Nálunk hierarchia van, tehát nincs ilyen, hogy szavazás, ez így magától értetődő! Mindezt mi döntjük el, a vezetőség dönti el, így emelkedtem én ki”* (HVIM-vezető, 30 éves).

A HVIM és a román nemzetállam

A radikális jobboldali hálózatok akciói a román nemzetállamiság megkérdőjelezésének sorozataként is értelmezhetők. Ennek különböző funkciói lehetnek az erdélyi magyar politikai diskurzusok szintjén: egyrészt szimbolikusán vitatják Románia törvényeinek lokális legitimitását, ezzel fenntartva és újratermelve az etnikai határokat és az otthon és idegenség képzetét. Másrészt a hatalommal való konfliktusos találkozások a szimbolikus tőke gyarapítását eredményezik, nemcsak a radikális jobboldali hálózatokban, hanem az erdélyi magyar nyilvánosságban belül is. Harmadrészt nem csupán a román nemzetállami hatalommal, az erdélyi magyar kisebbségi és a magyarországi domináns politikummal szemben határozza meg magát a HVIM, hanem a román szélsőjobboldali radikális szervezetekkel szemben is, amelyek szimbolikus legyőzése, megalázása a csoport hősiesség küzdelmének és a „gyámolításra szoruló” határon túliak reprezentációjának leváltását szolgálja. A következőkben a „román nemzetállamisággal” való találkozások hétköznapi tapasztalatait vizsgálom meg.

Habár a HVIM támogat minden magyar identitáspolitikai törekvést, de diskurzusukat a célokat illetően egyfajta zavarosság, ellentmondásosság jellemzi: egyszerre beszélnek Székelyföld Románián belüli autonómiájáról, önállóságáról és a történelmi Magyarország visz-

szaállításáról. Ebből a szubverzív ideológiából következik, hogy a HVIM-be való belépéshez elengedhetetlen az „őszinte elköteleződés”. A tagság nem kockázatmentes, ugyanis a román hatalom intézkedései sokszor kihívások elé állítják a csoporttagokat. Az interjúkban ezek a történetek a szubkulturális tőke „materializálódásaiként” jelennek meg, olyan értelemben, hogy bizonyítják az elköteleződést, az önfeláldozást, az aktív és szisztematikus jelenléteket a helyi nyilvánosságban. *„Meg vagyunk nagyon figyelve, tehát telefonlehallgatás, tehát... az én barátnőmet például... annyi levelet kapott meg telefonhívást, hogy velem ne foglalkozzon, ha az egyetemet el akarja végezni, akkor... A dékán felhívta itt Brassóban, a dékán is meg volt ijedve”* (HVIM-tag, 29). *„Volt olyan Kolozsváron, hogy a dékán hívatta be, azt mondta, hogyha el akarod végezni az egyetemet, akkor lépjél ki a vármegyéből. Megkerestük a dékánt, s ott mittom' én, fenyegettük. Hát kilépett úgy hivatalosan, vagyis nem hivatalosan, csak mondta, hogy akkor végezze el a vizsgákat, a félévet, s lássák, hogy nem... nem tehetik meg, de nem akartuk meggyűjteni a lánynak... pont lány is volt”* (HVIM-vezető, 30 éves). *„Meg hát nekünk is nagyon sok idő kellett elteljen, hogy ezeket meg merjük csinálni, ezt... a csomó tapasztalat... ezt nem lehet egyik napról a másikra. És ezt élőben lehet, nem lehet olvasni, s megtanulod. Az életbe' ki kell próbálni, hogy mit bírsz, meg a pszichikai határok: rendőrség, annyian jönnek, maszkosok...²¹ ez meg kell érjen benned, ez az egész, míg megtanulod”* (HVIM-vezető, 30 éves).

A titkosszolgálattal és általában a hatalom képviselőivel szemben a tagok kifejezetten előítéletes véleményeket fogalmaznak meg. Negatív tapasztalataikat ideológiai síkon magyarázzák, és a román központosító állam elnyomásának megnyilvánulásaként kezelik. Ugyanakkor pedig az interjúban is említett saját módszereiket, például a dékán megfenyegetését vagy a rendőrök vegzálását – esetleges megalázását – a székely hagyományokkal és saját felsőbbrendűségükkel indokolják. Beszámolóik szerint minden akciójukat figyelem kíséri, és azok megszervezése elé folyamatosan adminisztratív akadályok gördülnek. Például a helyi nyári táborhoz engedélyeket kell szerezni, azokat sokszor nem, vagy csak későn állítják ki a hatóságok, az adóhatóság és a fogyasztóvédelem a tábor standjait folyamatosan ellenőrzi, sokszor elkoboz termékeket, a táborhoz szükséges kamionokat a közúti rendőrség is megvizsgálja, ami miatt késhet az infrastruktúra kiépítése, de problémákba ütközhet a tábor területének bérlése is. A tagokat és a táborozni érkezőket a rendőrség megállítja, ellenőrzi és rögzíti az adataikat, az esemény során pedig folyamatosan közúti ellenőrzéseket tartanak a környéken.

A hétköznapiak sem kevésbé kellemetlenek, a folyamatos megfigyelést, ellenőrzést nem mindenki tudja hosszú távon elviselni. Vannak, akik arról számolnak be, hogy autók kísérik őket, van, aki be tudja azonosítani az őt követő személyeket. Volt olyan tag, akinek a megélhetése került veszélybe a tagság miatt, és az is előfordult, hogy egy vállalkozót próbáltak ellehetetleníteni és kiszorítani a piacról. Egy, már az előző rendszerből is ismert megfélemlítési gyakorlat is felbukkant az interjúkban, ami a szűkebb közösség bizalmatlanságára és aggodalmára apellál: a HVIM-tag ajtója helyett a szomszédokhoz kopogtat be a rendőrség sürgős vagy komoly helyzetre hivatkozva. Ezek a tapasztalatok a Székelyföld román ellenőrzésének magyar narratíváiba illeszkednek, amelyek a régió integrációját a román állam erőszakos beavatkozásainak és hatalmi eljárásainak sorozataként jelenítik meg. Ezeknek a narratíváknak egyik központi eleme az Erdély Romániához kerülése óta mindmáig érvényesülő, a társadalmi-politikai berendezkedéseken is átívelő, magyarokra nehezedő titkosszolgálati nyomás folytonossága.

21 A romániai különleges egységek köznyelvi megnevezése (a román *mascați*-ből).

A terrorvád és a letartóztatás nem lepte meg a HVIM-tagokat, a szélesebb hálózatokban kikísérletezett know-how-t próbálták ebben az esetben is érvényre juttatni: kérték a magyar tolmácsot, információkat próbáltak szerezni az ügy pontos menetéről, és az online hálózaton folyamatosan „tudósítottak”. A helyi szervezet tagjai a többszáz fős szimpátiatüntetéseket is koordinálni próbálták. A jogi képviselőt végül nem a magyarországi tagszervezetet segítő Gaudi-Nagy Tamás látta el, de a nyilvánosság megszólításában neki is szerepe volt, Morvai Krisztina mellett. A két jobbikos politikus a román hatóságok eljárásának jogszerűségét kérdőjelezte meg a letartóztatások kapcsán, aláhúзва bennfentes és elkötelezett pozíciójukat.

A szervezetnek – a két vezetőt érintő terrorvádokon kívül – az interjúzás időszakában (2015-ben) körülbelül 30 bírósági ügye volt, amelyekből a HVIM többet meg is nyert. Ez annak is köszönhető, hogy a hatóságok sokszor úgy rónak ki egy-egy tagra pénzbírságot nem engedélyezett rendezvényen való részvételért vagy csendháborításért, hogy az illető bizonyíthatóan nem vett részt az eseményen (a tömeges bírságolást 2016-ban a Székely Szabadság Napján is alkalmazta a csendőrség, több olyan személynek is kiküldtek bírságot, akik nem vettek részt a megemlékezésen).²² A legtöbb HVIM-tagot a kézdivásárhelyi főtér felzászlózásáért bírságolták meg: miután a Kovászna megyei prefektus egy rendelettel megtiltotta a székely zászló használatát a köztereken, a döntéssel szemben a HVIM helyi vezetősége „elrendelte” a zászlók felhúzását és egész napos őrzését, kockáztatva a büntetést. A helyi lakosság körében ezek a performatív aktusok erősítik a HVIM képét mint a magyar közösség ügyéért elkötelezett, hiteles cselekvőjét.

Ezeket az akciókat a magyarországi szervezet vezetője folyamatosan figyelemmel kísérte, a helyi HVIM-akciókban részt vevők számára pedig fontosak a visszaigazolások. A tanulási folyamat során a nehézségeket a magyarországi hálózatok segítségével, tapasztalatával, tanácsaival hidalták át: *„Annak idején még első évbe’ a román média nem tudom melyik akciónkra így megmocskolt s bepergett, olyan rosszul esett nekem, nem az volt az igazság! Nézd meg, miket írnak rólunk, nem is igaz, azt mondta nekem Toroczka, hogy na úgy látom, jól dolgoztok! Hogyhogy jól dolgozunk, hát nem látod, miket írnak rólunk? Aszongya, akkor jól csináljátok, amit csináltak, így csináljátok!”* (HVIM-vezető, 30 éves).

Az említett példák is jól illusztrálják, hogy a hatalom és a szervezet találkozásait rendszerint a konfliktusok jellemzik. A tagok minden ellenőrzést, bírságot, fenyegetést, zaklatást ideológiai okokkal magyaráznak, és próbálják beépíteni az elnyomó és az elnyomott, de emancipálódó magyarok és a román hatalom szembenállásának diskurzusába. A hatalmi vegzálások és játszmák „hőstörténetekké” alakulnak a tagok hétköznapi találkozóin, hangsúlyozva a csoport jelentőségét és szükségességét, egyúttal erősítve a csoportkohéziót is. Az érzelmi elköteleződést az egyenruha és a csoporttaggá válás beavatási rítusa is növeli. *„... most is olyan kellemes meglepetés volt, ez egyik lány, most volt neki a ballagása, s a ballagási képeken vármegyés ruhába’ volt, és abban csinálta a képeket. Ez nekem, úgy éreztem, az én lányom, hogy felneveltem. Éreztem azt a... olyan kicsi dolog, de ezeknek ott belül kell érezni ezt az egész dolgot”* (HVIM-vezető, 30 éves).

Az állami intézményekhez fűződő viszony mellett ki kell térni azokra a tapasztalatokra is, amelyek a román szélsőségesekkel való találkozásokat jellemzik, mivel a nacionalizmus mechanizmusa alapján azokat is az állammal azonosítják. Romániában a legnagyobb, hasonló

²² A sajtó több ízben beszámolt arról, hogy a bírságokat törölték, lásd például http://foter.ro/cikk/20170220_szekely_szabadsag_napja_eddig_az_osszes_birsagot_torolte_a_birosag (letöltve: 2017. augusztus 3.).

jellegű „nemzeti radikális” szervezet a legionárius hagyományokat felelevenítő, a román nacionalizmus, ortodoxia és konzervativizmus értékeit vegyítő Noua Dreaptă. A Noua Dreaptă rendszeresen felvonul a székelyföldi településeken is, például a december elsejei román nemzeti ünnepen: 2009-ben Sepsiszentgyörgyön, 2010-ben Marosvásárhelyen, 2011-ben Csíkszeredában, 2013-ban, 2014-ben és 2015-ben Sepsiszentgyörgyön és – kisebb tömeggel – Kézdivásárhelyen vonult fel és tartott tüntetést.

4. ábra. A Noua Dreaptă tüntetői 2011. december 1-jén, Csíkszeredában.

A molinó felirata: Románia nemzetállam!/Szuverén és független!/Egységes és oszthatatlan!

Forrás: Zahorán Csaba fényképfelvétele

A magyar többségű városokban ilyenkor az ortodox egyház és a helyi román szervezetek lokális beágyazottságát felhasználva próbálnak mozgósítani, de szükség van más (román) településekről toborzott közönségre is. A felvonulások militáns jellege és az azokon elhangzó skandálások („Románia egy és oszthatatlan”, „Székelyföld nem létezik”, „Kifelé az országból a magyarokkal”) miatt az akciókat a helyi magyar lakosság provokációként és „a magyarság” elleni szimbolikus támadásként éli meg. A HVIM erdélyi vezetője a román helyiális szervezethez is ideologikusan viszonyul, és ezeket az utcai megnyilvánulásokat a *helyi rendtől* független, külső provokációnak látja. Több interjúban azt hangsúlyozzák a tagok, hogy a román radikálisokat – tőlük eltérően – nem a hazaszeretetük vezeti, hanem a provokációért járó juttatások: „Az ortodox egyház támogatja őket. Brassóban ilyen nagy kemény banda van. De az megint... ilyen focihuligánok. Törnek, zúznak. Nem úgy van, mint nálunk, hogy bármi rendezvény van, még a legutolsó üzemanyagpénzt is mi kell összeadjuk. Nekik: buszra felültek, megvan a fuszulykalesük, vagy amit esznek, megvan az üzemanyag, minden, leítassák őket, s akkor... ők szívből ezt nem csinálják” (HVIM-vezető, 30 éves).

Konklúzió

Tanulmányomban a HVIM erdélyi szcénájának egyes elemeivel foglalkoztam, és ennek során olyan kérdésekre kerestem a választ, mint a hálózat jellege, működése, az elköteleződés mozzanatai és a csoport találkozásai a román hatalommal. Írásomban nem sok tér nyílt a HVIM társadalmi beágyazottságának kimerítőbb elemzésére, de megpróbáltam megérteni a

szervezet helyi közösségekben betöltött szerepét, valamint megvizsgálni azokat a praxisokat, amelyek a szervezet hitelességét és szimbolikus tőkéjét megalapozzák. Az interjúkból világosan kiderül, hogy a helyi politikai szereplők megpróbálják a HVIM akciót olyan módon használni, hogy azok ne lehetetlenítsék el az ő politikai céljaikat, másrészt megpróbálják ezeket az akciókat jelentéktelenként, fiatalos virtusként reprezentálni. A normalizáció és természetesség tétele folyamatainak háttérében az erdélyi magyar közösségben hagyományosan kialakult diskurzusok állnak, amelyek fókuszában az elnyomott, de emancipálódó és saját közösségét a „régí rend” emlékezetéből építő nemzeti kisebbség található. Ebben a régi rendben az etnikumoknak megvan a hagyományosan kialakult státusa, a ritualizált helyreállító narratívákon keresztül (közösségi ünnepek) pedig az erdélyi magyarság fenntartja kulturális fölényének illúzióját.

A román hatalom ugyanakkor kiemelt figyelemmel kíséri a magyarországi radikális jobboldali szervezetek erdélyi hálózatait, aminek fokozott karhatalmi jelenlét, kiutasítások, perek, hatósági engedélyek megtagadása és egyéb intézkedések az eredményei. A terrorizmus vádolt kézdivásárhelyi férfiak két éve elkezdődött ügye is kézenfekvő legitimációs keretet biztosít a román nyilvánosságban a székelyföldi „szeparatista törekvések” elleni fellépéshez, és ahhoz, hogy a mérsékeltnek és radikálisnak tekintett mozgalmak – igény szerint – egy kalap alá kerülhessenek. A terrorvád ugyanakkor kiváló alkalom a román hatalommal szembeni kollektív ellenállás hagyományának felelevenítésére is.²³ A HVIM hálózata számára ez olyan szimbolikus akció, amely újabb, ugyancsak legitimációs alapot biztosít a szervezeteknek, és amelyből a határokon átnyúló magyarországi politikai szereplők is profitálni tudnak. Vagyis a folyamatos szembenállásban, konfliktusban és határtermelésben bizonyos értelemben minden fél érdekelt: az etnikai vállalkozóktól az etnicizálás révén előnyhöz jutóig (erőszakszervezetek, klientúrák, szélsőséges erők stb.) sokan hasznot húznak belőle.

Hivatkozott irodalom

- Andreescu, Anghel és Dan Bardaş (2016): *Acțiunile separatiste care vizează România*. București: Editura RAO.
- Andreescu, Gabriel (2003): *Extremismul de dreapta în România*. Cluj-Napoca: Fundația CRDE.
- Andronic, Dan (2015): *Avem și noi teroristii noștri! O poveste de 1 decembrie cu extremism maghiar, petarde și spionii străini*. Interneten: <http://evz.ro/avem-si-noi-teroristii-nostri-o-poveste-de-1-decembrie-cu-extremism-maghiar-petarde-ironii-si-spioni-editorial-de-dan-andronic.html> (letöltve: 2017. november 7.).
- Anghel, Dan (2015): *Cum relatează presa din Ungaria incidentele petrecute în Secuime, de Ziua Națională a României*. Interneten: http://adevarul.ro/news/eveniment/tentativa-atentat-targu-secuiesc-relateaza-presa-ungaria-incidentele-petrecute-secuime-ziua-nationala-romaniei-1_565de7147d919ed50eca423c/index.html (letöltve: 2017. november 7.).
- Bajtalan Hunor (2016): Székelyföld a romániai régióépítés keresztútjében. *Magyar Kisebbség* 21(1): 7–37.
- Bakk Miklós (2016): A „székely terrorizmus” és a román „deep state”. *Élet és Irodalom*. Interneten: <http://www.es.hu/kereses/szerzo/Bakk%20Mikl%C3%B3s> (letöltve: 2017. november 7.).
- Baltasiu, Radu, Gabriel Săpunaru és Ovidiana Bulumac (2013): *Slăbirea comunității românești din Harghita-Covasna*. Editura Etnologică. București: Colecția de Studii Sociologice.
- Barkóczy Balázs (2010): A hazai radikális jobboldal térhódítása az interneten. *Médiakutató* http://www.mediakutato.hu/cikk/2010_04_tel/04_radikaliss_jobboldal_internet (letöltve: 2017. február 28.).
- Bernáth Gábor, Miklósi Gábor és Cas Mudde (2005): Hungary. In *Racist Extremism in Central and Eastern Europe*. Cas Mudde (szerk.). London: Routledge, 74–93.

23 A radikalizálódó Székelyföld-reprezentációt mint az elnyomás újabb szintjét lásd Bakk (2016).

- Bíró A. Zoltán (1998): „Csodálatos” és „intoleráns” vidék. Jegyzetek a Har-Kov problémáról. In *Stratégiák vagy kényszerpályák? Tanulmányok a romániai magyar társadalomról*. Bíró A. Zoltán (szerk.). Csíkszereda: Pro-Print, 167–178.
- Borbély Zsolt Attila (2015): *Az erdélyi magyar politikai érdekképviselet negyed évszázada*. Kolozsvár: Erdélyi Magyar Nemzeti Tanács.
- Bottoni, Stefano (szerk.) (2006): *Az 1956-os forradalom és a romániai magyarság*. Csíkszereda: Pro-Print.
- Bruno, Ștefan (2009): *Secuii si românii. Evoluția unei neînțelegeri*. Indianapolis: InterAcademic Press.
- Cesereanu, Ruxandra (2004): *Decembrie '89. Deconstrucția unei revoluții*. Iași: Polirom.
- Cobianu-Băcanu, Maria (1998): *S.O.S. – românii din Covasna și Harghita*. Târgu-Mureș: Editura Universității „Petru Maior”.
- Cosmeanu, Marius (2001): Antinosztalgia: magyarok a román nyilvánosságban. *Limes* 14(5): 75–95.
- Dočekalová, Pavla (2006) *Radical Right-Wing Parties in Central Europe. Mutual Contacts and Cooperation Politics in Central Europe*. Interneten: http://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/6364/ssoar-pceur-2006-2-docekalova-radical_right-wing_parties_in_central.pdf?sequence=1 (letöltve: 2017. november 7.).
- Egry Gábor (2015): *Etnicitás, identitás, politika. Magyar kisebbségek nacionalizmus és regionalizmus között Romániában és Csehszlovákiában 1918–1944*. Budapest: Napvilág.
- Feischmidt Margit (2014): Nemzetdiskurzusok a mindennapokban és a nacionalizmus populáris kultúrája. In *Nemzet a mindennapokban. Az újnacionalizmus populáris kultúrája*. Feischmidt Margit, Glózer Rita, Ilyés Zoltán, Kasznár Veronika Katalin és Zakariás Ildikó (szerk.). Budapest: L'Harmattan és MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, 7–48.
- Feischmidt Margit és Pulay Gergő (2014): Élmény és ideológia a nacionalista popkultúrában. In *Nemzet a mindennapokban. Az újnacionalizmus populáris kultúrája*. Feischmidt Margit, Glózer Rita, Ilyés Zoltán, Kasznár Veronika Katalin és Zakariás Ildikó (szerk.). Budapest: L'Harmattan és MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, 249–289.
- Fötér (2016): *Terror Sicularum. Börtönbe szállították a székely „terroristákat”*. Interneten: http://foter.ro/cikk/20160602_bortonbe_szallitottak_a_szekely_terroristakat (letöltve: 2017. november 7.).
- Glózer Rita (2014): A nemzeti identitás konstrukciója a magyarországi nemzeti radikális mozgalom ellenségtematizáló diskurzusában. In *Nemzet a mindennapokban. Az újnacionalizmus populáris kultúrája*. Feischmidt Margit, Glózer Rita, Ilyés Zoltán, Kasznár Veronika Katalin és Zakariás Ildikó (szerk.). Budapest: L'Harmattan és MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, 139–207.
- Grajczár István és Tóth András (2011): Válság, radikalizálódás és az újjászületés ígérete: a Jobbik útja a parlamentbe. In *Új képlet. Választások Magyarországon 2010*. Enyedi Zsolt, Szabó Andrea és Tardos Róbert (szerk.). Budapest: Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány, 57–92.
- Hebdige, Dick (1979): *Subculture. The Meaning of Style*. London: Methuen.
- Jeskó József, Bakó Judit és Tóth Zoltán (2012): A radikális jobboldal webes hálózatai (Jobbik: Egy network-párt természetrajza). *Politikatudományi Szemle* 21(1): 81–101.
- Kalb, Don és Halmi Gábor (szerk.) (2011): *Headlines of Nation, Subtexts of Class: Working-Class Populism and the Return of the Repressed in Neoliberal Europe*. New York: Berghahn Books.
- Kántor Zoltán (2000): Kisebbségi nemzetépítés. A romániai magyarság mint nemzetépítő kisebbség. *Regio* 11(3): 219–241.
- Karácsony Gergely és Róna Dániel (2010): A Jobbik titka. A szélsőjobb magyarországi megerősödésének lehetséges okairól. *Politikatudományi Szemle* 19(1): 31–63.
- Kertész Melinda (2013): *Nem elég frusztrált a romániai magyarság az autonómiához?* Interneten: <http://itthon.transindex.ro/?cikk=21289> (letöltve: 2017. november 7.).
- Kertész Melinda (2015): *Ilyés Gergely a kézdi ügyről: felér egy médiahekkkel a DIICOT megnyilvánulása*. Interneten: <http://itthon.transindex.ro/?cikk=25668> (letöltve: 2017. november 7.).
- Kiss Előd-Gergely (2010): *Vádemelés a Székely Gárda ellen*. Interneten: https://kronika.ro/erdelyi-hirek/vademeles_a_szekely_garda_ellen (letöltve: 2017. november 7.).
- Kiss Tamás (2013): Nemzetdiskurzusok hálójában. Az állampolgárság-politika, mint a magyar nemzetre vonatkozó klasszifikációs küzdelem epizódja és eszköze. *Magyar Kisebbség* 18(3–4): 7–95.
- Kiss Tamás, Barna Gergő és Székely István (2013): A társadalomépítéstől a klientúra-építésig. Az RMDSZ és a magyar választók közötti kapcsolódás átalakulása. *Magyar Kisebbség* 18(2): 7–40.
- Kolozsi Ádám (2012): *Social Construction of the Native Faith. Mytho-historical Narratives and Identity-discourse in Hungarian Neo-paganism*. Central European University – Nationalism Studies: MA thesis. Interneten: www.etd.ceu.hu/2012/kolozsi_adam.pdf (letöltve: 2017. november 7.).

- Krekó Péter és Gregor Mayer (2015): Transforming Hungary-together? An Analysis of the Fidesz–Jobbik Relationship. In *Transforming the Transformation? The East European Radical Right in the Political Process*. Minkenberg, Michael (szerk.). London: Routledge, 188–206.
- Krekó Péter, Juhász Attila és Molnár Csaba (2011): A szélsőjobboldal iránti társadalmi kereslet növekedése Magyarországon. *Politikatudományi Szemle* 20(2): 53–79.
- Krekó Péter, Juhász Attila és Molnár Csaba (2014): A szélsőjobboldal iránti társadalmi kereslet változása Magyarországon. *socio.hu* 2014(4): 25–55.
- Krónika (2009): *Borboly Csaba kitart az EMI-tábor támogatása mellett*. Interneten: https://kronika.ro/erdelyi-hirek/borboly_csaba_kitart_az_emi_tabor_tamogatasa_mellett_/print (letöltve: 2017. november 7.).
- Krónika (2016): *Székely panaszáradat az amerikai nagykövetnek*. Interneten: <https://kronika.ro/erdelyi-hirek/szekely-panaszaradat-az-amerikai-nagykovetnek> (letöltve: 2017. november 7.).
- Lăcătușu, Ioan (2004): *Tendințe de enclavizare a unui spațiu românesc – Harghita și Covasna*. București: Editura România pur și simplu.
- László Márton és Novák Csaba Zoltán (2012): *A szabadság terhe. Marosvásárhely, 1990. március 16–21*. Csíkszereda: Pro-Print.
- Mădrăgean, Vasile és Alina Oșan (2015): *UDMR condoamnă tentativa de atentat a lui Beke Istvan Attila și anunță că acesta este președintele filialei din Târgu Secuiesc a „Mișcării de Tineret 64 Comitate”*. Interneten: <http://www.mediafax.ro/politic/udmr-condamna-tentativa-de-atentat-a-lui-beke-istvan-attila-si-anunta-ca-acesta-este-presedintele-filialei-din-targu-secuiesc-a-miscarii-de-tineret-64-comitate-14905373> (letöltve: 2017. november 7.).
- Magyar Nemzet (2016): *Székelyföldi terrorvád: vádat emeltek a magyarok ellen*. Interneten: <http://mno.hu/hatarontul/terrorvad-vadat-emeltek-a-magyarok-ellen-1343070> (letöltve: 2017. november 7.).
- Magyar Nándor László, Magyar Vincze Enikő és Birtók József (1991): *Ünnepélyes keretek közt „végre kimondani”. Adalékok az agyagfalvi ünnepség- és botrány hátterének feltáráshoz*. Kolozsvár: Jakabffy Elemér Alapítvány Kortörténeti Gyűjtemény (kézirat).
- Malkovics Tibor (2013): A magyar jobboldali (nemzeti) radikálisok és a hazai „gárdák” az internetes kapcsolathálózati elemzések tükrében. *Médiakutató* (2). Interneten: http://www.mediakutato.hu/cikk/2013_02_nyar/02_nemzeti_radikalosok_social_networks_analysis.pdf (letöltve: 2017. november 7.).
- Manolăchescu, Dumitru (2015): „Agresivitatea ungarilor și terorismul HarCovian”. Interneten: <https://covasnamedia.ro/actualitate/editorial-agresivitatea-ungarilor-si-terorismul-harcovian> (letöltve: 2017. november 7.).
- Mareš, Miroslav (2006): *Transnational Networks of Extreme Right Parties in East Central Europe: Stimuli and Limits of Cross-Border Cooperation*. Interneten: http://ispo.fss.muni.cz/uploads/2download/Working_papers/ispo_wp_2006_8.pdf (letöltve: 2017. november 7.).
- Maszol.ro (2015): *DIICOT: bombát akartak robbantani a magyarok a román nemzeti ünnepen Kézdivásárhelyen*. Interneten: <http://www.maszol.ro/index.php/belfold/56756-diicot-bombat-akartak-robbantani-a-magyarok-a-roman-nemzeti-unnepen-kezdivasarhelyen%20és%20http://www.maszol.ro/index.php/kereso/50> (letöltve: 2017. november 7.).
- McRobbie, Angela (1989): Second-hand Dresses and the Role of the Rag Market. In *Zoot-Suits and Second-Hand Dresses: An Anthology of Fashion and Music*. Angela McRobbie (szerk.). London: Macmillan, 23–49.
- Millea, Zeno (2004): „Chestiunea Transilvaniei” versus „Problema transilvană”. București: Editura România Pur și Simplu.
- Moiș, Vasile (2014): *Autonomia „Ținutului Secuiesc”: între himeră și trădarea României*. Cluj-Napoca: Eikon és Școla Ardeleană.
- Mustață, Constantin (2008–2009): *Teroare în Ardeal I–II*. București: Editura Roza Vânturilor.
- Olteanu, Gheorghe (szerk.) (2010): „Nu, nu niciodată!”, „Redobândirea hegemoniei maghiare în Bazinul Carpatic” în *documente I*. București: Editura România Pur și Simplu.
- Pál Judit (2013): Színek „háborúja”. A zászló mint nemzeti jelkép Erdélyben 1848-ban. *Századok* 147(3): 689–710.
- Păpădie, Bogdan és Gabriel I. Năstase (2005): *Războiul spionilor. În interiorul și dincolo de granițele României*. București: Editura Phobos.
- Patakfalvi-Czirják Ágnes (2016): Nemzeti csoportkép. A székely identitás mint kategória alakulása a rendszerváltás óta. In *Holtpont*. Földes György és Antal Attila (szerk.). Budapest: Napvilág Kiadó, 276–301.
- Povedák István (2012): MOGY. Egy neonacionalista fesztivál elemzése. In *Vallás, egyén, társadalom*. Barna Gábor és Kerekes Ibolya (szerk.). Szeged, SZTE BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, 123–143.
- Povedák István és Hubbes László (szerk.) (2015): *Már a múlt sem a régi... Az új magyar mitológia multidiszciplináris elemzése*. Budapest: MTA–SZTE Vallási Kutatócsoport.
- Rogojan, Aurel I. (2011): *Fereastra serviciilor secrete. România în jocul strategiilor globale*. București: Compania.
- Rogojan, Aurel I. (2016): *Factorul intern. România în spirala conspirațiilor*. București: Compania.

- Sipos Zoltán (2014a): *Vér nélkül nem lehet: magyar nemzeti radikálisok Erdélyben II.* Interneten: <http://itthon.transindex.ro/?cikk=23477> (letöltve: 2017. november 7.).
- Sipos Zoltán (2014b): *Kemény székely legények: magyar nemzeti radikálisok Erdélyben.* Interneten: <https://atlatszo.hu/2014/05/29/kemeny-szekely-legenyek-magyar-nemzeti-radikalisok-erdelyben-iii/> (letöltve: 2017. november 7.).
- Sipos Zoltán (2015): *Késleltetett hatású bombasiker a HVIM „terrorakciója”.* Interneten: <https://erdely.atlatszo.hu/2015/12/09/kesleltetett-hatasu-bombasiker-a-hvim-terrorakcioja/> (letöltve: 2017. november 7.).
- Szabó T. Levente (2009): Új magyar irodalmi nemzetépítés? Az új magyar irodalmi nacionalizmus kérdéséhez. *Korunk* (11): 33–43.
- Székelyhon (2012): *Alapfokú ítélet a székelyföldi terrorvád ügyében: letöltendő, amit már leültek az előzetesben.* Interneten: <https://szekelyhon.ro/aktualis/alapfoku-itelet-a-szekelyfoldi-terrorvad-ugyeben-letoltendo-amit-mar-leultek-az-elozetesben> (letöltve: 2017. november 7.).
- Szócs Levente (2017): *Saját társuk nyomta fel a 64 vármegyéseket.* Interneten: <https://erdely.atlatszo.hu/2017/01/30/sajat-tarsuk-nyomta-fel-a-64-varmegyeseket/> (letöltve: 2017. november 7.).
- Tanasă, Dan (2016): *Uitați în inima României.* Sfântu Gheorghe: Editura Eurocarpatica.
- Timonea, Dorin (2006): *Președintele PSD Alba cere demiterea vicepremierului Marko Bela.* Interneten: <http://romanalibera.ro/actualitate/proiecte-locale/presedintele-psd-alba-cere-demiterea-vicepremierului-marko-bela--51448> (letöltve: 2017. november 7.).
- Transindex (2015a): *A magyar közösség megőrzése ellen szólal fel az Active Watch.* Interneten: <http://itthon.transindex.ro/?hir=41327> (letöltve: 2017. november 7.).
- Transindex (2015b): *Miért szállították tálcán a sajtónak a „terroristaügyet”?* Interneten: <http://itthon.transindex.ro/?cikk=25667> (letöltve: 2017. november 7.).
- Țurlea, Petre (2011): *Români și unguri: 1940–2011.* Ploiești: Karta-Graphic.
- Virginás Péter (2006): A Trianon-különszám: egy médiaesemény diskurzusai. *Korunk* 17(5). Interneten: <http://korunk.org/?q=node/8186> (letöltve: 2017. november 7.).
- Wimmer, Andreas és Nina Glick Schiller (2002): Methodological Nationalism and Beyond: Nation-state Building, Migration and the Social Sciences. *Global Networks* 2(4): 301–334.
- Zahorán Csaba (2009): Románüldözés a Székelyföldön? Egy állítólagos etnikai tisztogatás története. In *Az új nemzetállamok és az etnikai tisztogatások Kelet-Európában 1989 után.* Juhász József és Krausz Tamás (szerk.). Budapest: L'Harmattan és ELTE BTK Kelet-Európa Története Tanszék, 268–298.
- Zahorán Csaba (2014): „A Székelyföld nem létezik!” A székelyföldi autonómia az 1989 utáni román politikai diskurzusban. In *Közép-Európa a 21. század közepén: regionális és civil társadalom.* Lagzi Gábor (szerk.). Veszprém: Pannon Egyetem, Modern Filológiai és Társadalomtudományi Kar, Társadalomtudományok és Nemzetközi Tanulmányok Intézet, 65–96.
- Zahorán Csaba (2017): *Magyar és román nemzetépítő diskurzusok a Székelyföldön 1989 után* (kézirat).
- Zakariás Ildikó (2014): A jótékonyág nemzetesítése iskolai programokban. In *Nemzet a mindennapokban. Az újnacionalizmus populáris kultúrája.* Feischmidt Margit, Glózer Rita, Ilyés Zoltán, Kasznár Veronika Katalin és Zakariás Ildikó (szerk.). Budapest: L'Harmattan és MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, 341–370.

